

RĂNDVIALA

VOLUMUL II — CAETUL 2

ARHIVĂ DE GÂND ȘI FAPȚĂ ROMÂNEASCĂ

C U P R I N S U L

	<u>Pag.</u>
DUMITRU C. AMZĂR: Destin legionar	51
ION CONEA: Destinul istoric al Carpaților	55
RADU GYR: Cântec pentru slavă de Arhangheli	73
HAIG ACTERIAN: Arta și națiunea	75
ION I. IONICĂ: O dată europeană a muzicii românești (Oedip)	81

I N S E M N Ā R I

HAIG ACTERIAN: O lege. — D. C. AMZĂR: Contra însușirilor noastre... — ERNEST BERNEA: Clasicismul lui Dan Botta. — DINU BUZDUGAN: Cărți și Reviste. — E. I. GEORGESCU: Țara lui Aron Cotruș. — ION I. IONICĂ: Pagini de critică literară. Mișcarea regională.

DESTIN LEGIONAR

Dela icoană au pornit cei dintâi legionari, aşezându-se, dintru'inceput, sub semnul Crucii: adică al biruinței prin jertfă.

Au înțeles că suferința e calea înălțării. N'ar alungat-o în lipsuri. Au căutat-o în muncă, în post și rugăciune, în gândul singuratic, în cuviință și ascultare de porunci.

N'au ocolit-o în prigoane; au căutat-o în lupte.

In chinuri de mucenici, prin moarte de martiri — pentru că n'au tăgăduit, pentru că n'au trădat — au sporit legionarii în duh și putere.

Și dela ascea suferinții, în toată noima ei curățitoare, destinul legionar a urcat piscul jertfei supreme.

Și au pornit legionarii, în iluminată dăruire de sine, întru apărarea lui Cristos și a neamurilor, ca să birue în lume adevărată iubire de oameni.

Și au murit pentru Cruce și s'au jertfit pentru neamuri, doi din cei șapte: Ion Moța și Vasile Marin.

Jertfa sângelelor lor — sămânță de înălțări viitoare pentru istoria acestui neam. Precum din sângele creștinilor uciși odinioară în prigoane încolțea viață nouă în sufletele dornice de mântuire. Semen est sanguis christianorum, după cuvântul lui Tertulian.

Și totuși, judecata de rând se întreabă și nu pricepe încă de ce au trebuit să plece cei 7 legionari în Spania, dece să-și piardă viața pentru o țară străină, când ar fi fost mai de folos acasă? Iar dacă era vorba de un «gest simbolic» ar fi putut să plece alții — dece tocmai ei, cei mai buni, dece conducătorii și mai ales dece Ionel Moța însuși, întâiul după Căpitan? Dece o jertfă atât de mare pentru afirmarea unui «simplu simbol»?...

Viața oamenilor este îndeobște străină de înțelesul purtărilor deschise, de noima faptelor desinteresate, de tâlcul hotărîrilor supreme. Viața omenească are obișnuit un mers uniform, monoton și mărunt, fără transfigurări, fără depășiri, fără salturi în absolut. Oamenii nu înțeleg că plecarea celor 7 legionari în Spania și moartea celor 2, s'au petrecut din chemarea unei rânduieri de deasupra celor vremelnice, de dincolo de voința și plănuirea omenească.

Din clipa în care undeva, pe fața pământului, se pornise luptă împotriva lui Hristos și a neamurilor, legionarii trebuiau să meargă întru apărarea lor. Duhul, această tărie de neînvins și măreție de mister a Legiunii, duhul jertfei de răscumpărare cerea, cu logică de fier, din partea celor ce iubiau cu adevărat pe Mântuitorul Hristos, această plecare de legendă, la câtă depărtare, în ajutorul fratelui în primejdie.

Și nu numai întru apărarea Spaniei creștine porniau legionarii lui Codreanu, ci spre apărarea, deopotrivă, a propriului lor neam. Gândul acesta era cât se poate de limpede în sufletul celor 7 legionari:

«De soarta bătăliei care se desfășoară acum acolo, scria Moța, va atârna mult insăși fericirea țării noastre.

De va cădea Crucea la pământ în Spania, se vor clătina temeliile ei și în România, iar comunismul, dacă ar fi biruitor azi acolo, se va năpusti mâine asupra noastră.

Deaceea inima noastră nu stă străină în fața durerii de azi a Spaniei. Ne e dragă soarta Spaniei de astăzi, iar pământul ei, spre care mergem, nu e pentru inimile noastre un pământ străin. Căci nu poate fi străin pentru noi un pământ pe care se hotărăște și soarta poporului nostru românesc».

Și soarta unui popor nu se hotărăște numai prin apărarea graniței, ci și prin apărarea sufletului. Căci hotarele sufletului pot fi încălcate tot așa de lesne ca și acelea ale graniței. Μάχεσθαι Χρή τὸν δῆμον ὑπερ τοῦ νόμου ὅκωσπερ τείχεος, spunea înțelepciunea lui Heraclit din Efes: Un popor trebuie să lupte pentru legea lui, așa cum luptă pentru zidurile cetății. Și aceasta apărau legionarii români în Spania: sufletul neamului lor, legea lui de viață, rânduiala care-l ține, cu ființa și rostul lui, în lume

Ca o chemare la asemenea luptă, în glas din inalturile destinului românesc a răsunat în sufletul lui Moța și el i-a dat ascultare. El trebuie să înțeleagă această sfântă chemare, pentru că nimeni altul n'a trăit mai

iluminat și n'a exprimat, în tot scrisul legionar, mai lîmpede și mai stăruitor gândul acesta eshatologic al jertfei de răscumpărare:

«Inchisorile noastre, prigoanele noastre, mormintele noastre tinere! Ureitoarele au trebuit să ni-le hărăzească! — scria el în 1929. Deacea, le vom avea și în viitor, până în ziua biruinței pe care, totuși, nu toți o vom vedea. Căci aşa a vrut și Dumnezeu: germanii unei înnoiri să nu poată crește decât din moarte, din suferință. Trebuie să plătească cineva, cu suferință, păcatele care au prăbușit un neam, trebuie să răscumpere cineva prin durere mantuirea de mâine.

Și același spirit de jertfă — care era pentru el esențialul — străbate scrisul lui Moța, dela cele dintâi pagini legionare până la ultimile cuvinte de rămas bun și îmbărbătare către părinți și Căpitan.

In hotărîrea exterioară a inițiativei — care a constat de fapt în aprobarca, obținută nu fără greutăți, a propunerii categorice și insisteante a lui Moța — atins de aripa destinului a fost, desigur, și Căpitanul, — dar iluminat cu adevărat a fost numai Moța. «Trebue să plecăm, e prea frumos!» exclama el, transfigurat de bucurie, repetându-și necontenit propunerea. Iar în pragul plecării, putea să scrie, la 4 dimineața unui prieten, gânduri de înălțare ca acestea: Peste câteva ore plec. Am lucrat până acum. Sunt mort de oboseală, dar niciodată n'am fost atât de fericit ca în aceste zile...

Căpitanul însuși când și-a dat apoi seama de dimensiunile viziunii lui Moța, în fața trupului său sfînțit de flacăra jertfei, s'a închinat mărturisind: «Cred în ceeace a văzut susținutul lui... El a văzut peste noi, peste Gardă, și peste veacuri».

Da, Moța a văzut semnele destinului legionar, care poate că numai lui se adresau, intrucât, poate că jertfa lui, ca cel dintâi și spiritual și fizic al Căpitanului, era cerută, în primul rând, de legile acestui destin.

In presimțirea acestor semne, și cu durerea omenească a marii despărțiri, Moța mărturisea pe front, între două atacuri: Eu mă rog lui Dumnezeu să mă țină sănătos pentru lupta de-acasă, pentru copii și familie, pentru Legiune, dar dacă El va avea nevoie de viața mea, o dau fericit...

Eficienția lui stă tocmai în primirea aceasta, iluminată de fericire, că orice singur ar fi putut ocoli, după cum Dumnezeirea lui Hristos stă în acceptarea de bună voie a ceeace însuși ca Dumnezeu ar fi putut să împiedice.

Deacea pentru noi — care abia acum vedem și înțelegem ceeace Moța a trăit acvea din clipa marei vedenii până în clipa supremei jertfe — clîpul lui se înconjoară de o aureolă de sfânt.

Și iată cum, a tălmăci jertfa lui Moța și Marin altfel decât o cere logica de mister a destinului legionar, înseamnă a ne arăta până la sfârșit nevrednici de măreția ei și neputincioși să înțelegem și să trăim în duh ceeace ei au fost în stare să trăiască și să săvârșească aevea.

Ci în fața jertfei lor cutremurătoare, să amuțească graiul și să se inchină cugetul. Să plângă inima și să-i cânte de bucurie ca pe ziditorii de suflete și deschizătorii de drumuri ai istoriei românești.

Căci Voi ați pus temelie din ceruri zidirii celei nouă a neamului și început de slavă ați dat rânduelii românești în lume.

Eroi ai vitejiei, mucenici ai suferinței și martiri ai credinței V-ați arătat pe pământ, —

*Și sfinți ai iubirei de Hristos și de neamuri V-ați înălțat în ceruri, —
Cărora închinare și mărire vi se cuvine.*

DUMITRU CRISTIAN AMZĂR

DESTINUL ISTORIC AL CARPAȚILOR

Lui Gheorghe Brătianu

«Mutarea de pe Carpați a frontierei nu este numai un act de violență împotriva națiunii maghiare, dar este și o adeverată injurie adresată lui Dumnezeu».

(Din volumul de propagandă revizionistă maghiară: *Ardealul istoric*, apărut acum câteva luni la Budapesta).

«Cine dracu a mai văzut hotar în mijlocul nemului?».

(*Badea Cârjan*, privind, odată, spre miazănoapte și miazăzi, de pe creasta Carpaților).

Nu e mult de când, în fața consiliului de răsboi din Cluj, s'a desfășurat un straniu proces: unul din membrii corpului didactic al universității locale, Martin Roșka, a fost chemat să deie seamă de colaborarea lui la un volum de propagandă revizionistă maghiară, apărut de curând la Budapesta sub titlul: *Ardealul istoric*. Acest volum — ca, de altfel, întreaga propagandă revizionistă maghiară — țintește, cum se știe, întâi de toate la desființarea actualelor hotare ale statului românesc. Lăsăm la o parte procesul dela Cluj — prețios și dureros document al unei anumite stări de lucruri românești din vremea noastră — și ne oprim la esența, în totalitate, a volumului. În prefacă lui, contele Paul Teleki scrie că «Ardealul cutropit astăzi a trăit totdeauna o viață organică legată de a Ungariei»... iar în epilogul volumului stă scris că «scopul lui a fost acela de a se da în mâna cititorului englez o bună lucrare de propagandă revizionistă maghiară îndreptată împotriva statelor succesoare». Unul din autori — căci este vorba de o operă colectivă, în care și dau întâlnire specialiști din toate domeniile: arheologic, geo-

grafic, istoric, economic — serie cuvintele acestea, pe care le-am pus în frunte:

«Mutarea de pe Carpați a frontierei nu este numai un act de violență îndreptat împotriva națiunii maghiare, ci este mai mult: o adevarată injurie adresată lui Dumnezeu».

Este vorba de o veche concepție ungurească, pe care unii din oamenii noștri de știință au arătat-o de mult cât de greșită este, și cât de primejdioasă¹⁾:

Ungurii, din interes politic, au conceput totdeauna Carpații ca un hotar, un hotar pe care însuși Dumnezeu, cum se vede, l-ar fi așezat drept pavăză în marginea de răsărit a statului maghiar. În Carpați, cu alte cuvinte, — și tocmai aceasta vrea să dovedească volumul amintit — geografia și istoria au așezat — din ziua cea dintâi a istoriei și până va fi istorie — un hotar, pe care dacă cineva ar tinde să-l mute, ar însemna să aducă o adevărată injurie lui Dumnezeu.

Se întâmplă, însă, că Români au o concepție cu totul alta, privitoare la Carpați; cu ea, izvorâtă din fapte și realități la lumina zilei, Români au trăit încă din ziua în care au început «ființa a-și pricepe»: *Carnati, coloană vertebrală a pământului și poporului românesc*. — Români văd în Carpați, în adevăr, spre deosebire de Unguri:

...«acești munti, în văile căror s'a plămădit mai ales neamul românesc, cel legat de fiecare stâncă a lanțului Carpaților»²⁾.

Să trecem la fapte și să arătăm că, în adevăr: Carpații, departe de a fi fost făcuți de Dumnezeu, cum spun Ungurii, cu destinul de a fi și de a rămâne, în tot lungul istoriei, un *hotar* (și un hotar mai ales între Români și Unguri, între un stat românesc și unul unguresc) — au fost făcuți și rânduiți pentru un destin numai românesc: *pavăză și apărătură* (vorba lui Ștefan Vodă) a neamului și coloană vertebrală a pământului românesc.

E o concepție veche — aceasta, a munților-hotare, — dar o concepție care, din nenorocire pentru Unguri, nu mai are de multă vreme curs și credit în lumea oamenilor de știință. În ea, Ungurii — din interes politic — au târât și Carpații. Dar, cum am spus, concepția aceasta —

1) V., de pildă, G. VASLAN, *Carpați în România de azi*, conferință publică, tipărită în «Convorbiri Literare», No. pe Iulie—August 1924.

2) N. IORGA, în cuvântarea: FUNDAMENTELE DREPTATEII NAȚIONALE rostită la postul de Radio București, în ziua de 6 Noembrie 1936, răspuns discursului rostit la Milano de Mussolini în ziua de 1 Noembrie 1936. (Textul ei, în toate gazetele românești cu data de 8 Noembrie 1936).

atât in general, dar mai ales în cazul nostru particular, al Cârpaților, e azi o concepție perimată, pe care știința a trecut-o la muzeul moartelor prejudecăți.

«Il est très curieux de voir que toutes les notions de géographie physique, jadis, étaient conditionnées par la notion de limite. Les montagnes n'étaient rien autres que des «chaines» de hauteurs, difficiles à gravir et s'interposant entre les pays comme autant de murs construits par la Providence. Obstacle, simplement, et muraille, la montagne n'était jamais considérée en elle-même, étudiée pour elle-même; c'était une frontière et non pas un pays. Ceux-là qui s'extasiaient, comme il était de règle, sur la muraille pyrénéenne, si parfaitement faite pour séparer la France de l'Espagne — type parfait de la frontière naturelle, «la plus nette de traits, la plus franche de lignes, la plus hardiment dessinée par la nature», ne songeaient pas du tout à rechercher, dans l'histoire des États italiens, si l'Apennin, qui est pourtant une chaîne de montagnes lui aussi, et une muraille, avait ou non joué le rôle d'une barrière analogue entre dominations rivales — ou vu, au contraire, des États nombreux, à toutes les époques, se répartir à l'est et à l'ouest de son arrête, comme la double besace sur l'épaule d'un homme fort¹⁾.

«La théorie des bassins fluviaux, circonscrits par des lignes de hauteurs dites «lignes de partages des eaux»... venait encore renforcer les préjugés courants, et rendre si nécessaire l'intervention des montagnes dans toute tentative de délimitation que, lorsqu'elles faisaient défaut dans la réalité, on en inventait sans vergogne²⁾.

A fost, deci, a fost cândva, sau, mai bine spus, a trăit cândva, concepția că orice catenă de munți trebuia să fie numai decât un hotar in-

1) Cititorul ar putea să rămână cu impresia că, spre deosebire de Apenini, Pirineii nu joacă rol de hotar cu adevărat. Iată însă ce scrie despre ei Jacques Ancel: «Les Pyrénées mêmes, plus massives, offrent, dans leurs hautes vallées, des «estives», pâtures d'été: l'exploitation communale y fit naître des associations ou «jurandes», y fit conclure des «traités de lies et de passerées», qui ne tenaient nul compte du tracé de la frontière. Les vallées supérieures des Pyrénées orientales, sur des plateaux d'altitude, sont beaucoup plus peuplées que les basses et moyennes vallées, encaissées dans des gorges étroites.. De tout temps contacts nombreux, passages fréquents, se souciaient peu des frontières. Les hautes régions pyrénéennes, de part et d'autre de la ligne de partage des eaux, communiquaient.. Les «Vallées» d'Andorre, survivance autonome, groupent des vallons d'accès difficile quand on vient de France comme d'Espagne». (*Géopolitique*, Paris, Librairie Delagrave, 1936, p. 62).

2) LUCIEN FEBVRE, *La Terre et l'évolution humaine* — introduction géographique à l'histoire — (în ciclel: *L'évolution de l'humanité*, synthèse collective, dirrigée par Henri Berr), Paris, 1922, pp. 362—3.

tre două state, sau două popoare. Ba încă, până într'atâta se legă noțiunea de hotar cu aceea de munte, incât, dacă era nevoie, undeva, de un hotar și nu exista muntele sau munții respectivi ca să-l facă, atunci muntele sau munții aceia erau inventați — și harta tot nu rămânea fără ei¹).

Astăzi, însă, concepția aceasta: *a muntelui-limită* între state și popoare, nu mai are, cum am spus, credit în lumea oamenilor de știință. Dimpotrivă: «grație progreselor paralele ale istoriei și geografiei și grație, mai ales, primelor rezultate obținute de geografia umană în studiul problemei frontierelor», munții se dovedesc a fi fost aproape totdeauna, ca și fluviile, nu limite, ci mai degrabă prilejuri și punți de legătură pentru populațiile de pe versante²).

Am spus: *aproape totdeauna*. În adevăr, până și despre cel mai masiv lanț de munți de pe fața pământului — Himalaia — iată ce se poate citi în recentul studiu-introducere în geopolitică al lui Jacques Ancel:

«L'Hymalaia, pour être la chaîne la plus élevée du globe³) est également franchissable: les rivières l'entailent, des pistes s'y insinuent, comme aux sources du Satledy et du Gange. Le versant Sud est bien plus rattaché à la Chine qu'à l'Inde: aux foires du Lahoul se vend le thé chinois du Sheutchouan. Plus à l'Est, les passes du Sikkim, entre ces deux États semi-indépendants sous le protectorat britannique, le Népal et le Bhoutan, furent aménagées par les Anglais: à plus de 4000 m., dans la large vallée du Tchaumbi, circule vers le Thibet le thé médiocre d'Assam, à dos d'yaks, de chèvres, de moutons. A l'extrême-Est la population thibétaine, profitant des passages, a débordé sur le versant Sud, a fondé le Bouthan autonome...⁴).

Cu atât mai puțin au format hotare Uralii, masivul muntos al Armeniei, Apusenii, Pirineii, munții Algeriei, Alpii, Carpații. Iată de pildă Alpii, munții cei mai masivi din Europa:

«Les Alpes, chaîne haute, rébarbative, glaciare, ont été cependant fortement occupées dès les époques préhistoriques: on trouve, jusqu'à 2340 mètres, haches et fibules de bronze. Des voies romaines suivirent le Brenner, le col de Ressia, le Splügen, le Saint-Bernard. Les Slovènes du VI-e siècle pénétrèrent à l'intérieur des Alpes jusqu'aux

1) Apud ION CONEA, *Tara Loviștei*, p. 166.

2) *Op. cit.*, p. 167.

3) Numele înșuș de Himalaia (cf. *hima*=lat. *hiems*) cu semnificația de casă a zăpezii și a iernii veșnice, e un indiciu.

4) *Géopolitique*, pp. 63—64.

vallées internes... Dès le VIII-e siècle les Germains furent les défricheurs, les évangélisateurs, sortis de l'archevêché ou des nombreux cloîtres de Corinthie. Aujourd'hui encore, dans les Alpes, instable est la limite des langues: l'Allemand a passé au Sud du Brenner, dans le Tirol italien, le français a franchi le Saint-Bernard, s'est infiltré dans les vallées d'Aoste; longtemps certains Etats, comme la Savoie-Piémont-Sardaigne, à cheval sur les deux versants, furent les gardiens de maints passages»...¹⁾

Să reținem aceste cuvinte: «à cheval sur les deux versants, ces Etats furent les gardiens de maints passages», ca și cele de mai sus, din Lucien Febrre, despre Apennini, cari «ont vu de nombreux Etats, à toutes les époques, se répartir à l'Est et à l'Ouest de leur arrête, comme la double besace sur l'épaule d'un homme fort». Să le reținem pentru Carpați.

* * *

La montagne est, donc, non seulement évocatrice, mais conservatrice de population. (Vidal de la Blache).

Am văzut că «frontierele naturale — termen impropriu — sunt mai mult teoretice decât reale»²⁾. Nici fluviile, nici munții *nu despărțesc* — ci mai degrabă *unesc*. Iar munții, în plus, sunt — după cunoscuta expresie a lui Vidal de la Blanche: «conservatrices de population»³⁾. Mai ales în trecut au jucat munții acest rol de *păstrători de populații*, când în largul stepelor sau în lungul văilor deschise condițiile de viață erau vițrege pentru populațiile sedentare, de civilizații agricole.

În adevăr, spre deosebire de stepe și de mări — mările, stepe lichide — care amestecă și împrăștie, într'un nesfârșit du-te vino, populațiile cele mai diverse, munții păstrează și transmit în vreme fragmente etnice de vechi și originale civilizații⁴⁾. «Mieux que les plaines, conquises à des genres de vie plus modernes, nos montagnes reflètent notre

1) *Géopolitique*, pp. 61—62. Ba mai mult: «Partout, dans les cavernes élevées, dans les gisements préhistoriques culminants, on a retrouvé, en fouillant le sol, des traces remontant parfois aux premiers âges de l'humanité. Des stations appartenant au paléolithique ancien lui-même ont été reconnues, l'une à 2200 m. d'altitude, l'autre à 1500 m. dans les Alpes de Saint-Gall. (JULES BLACHE, *L'homme et la montagne*, Paris, 1933, p. 13).

2) JACQUES ANCEL, *op. cit.*, p. 81.

3) *Principes de géographie humaine*, p. 90.

4) «Platon est d'avis que la cité (și cetatea, pe vremea lui, în Grecia, era statul. n. n.) ne doit pas être bâtie au bord de la mer, afin d'éviter les contacts avec les étrangers qui pourraient devenir dangereux, en introduisant de nouvelles coutumes et en troubulant l'unité morale des citoyens» (G. Mosca, *Histoires des doctrines politiques depuis l'antiquité jusqu'à nos jours*, traduction de Gaston Bouthoul, Payot, 1936, p. 46).

passee¹). Munții, deci, păstrează și transmit trecutul departe în vreme, în timp ce mările și stepele amestecă și unifică, desființând ce e original și mai caracteristic în civilizații. Exemple avem destule — de ceeace însemnă munții ca păstrători de civilizații: masivul muntos al Abisiniei, masivul muntos al Yemenului (regina din Saba), munții Caucazului, sectorul basc al Pirineilor, munții Perului și Mexicului, în care, la mii de metri altitudine, înfloreau cunoștutele civilizații precolombiene; — și, ca să încheiem (și să începem): *Carpații noștri*.

*

* * *

Cu mult înainte de a fi vorba de Unguri în Europa, Carpații au jucat rolul de adăpost de populații; și au fost, mai ales, cu trei milenii înainte de era creștină, casă de adăpost a unei populații care se dovedește a fi, în chip aproape sigur, trunchiul primitiv al celor cari, mai spre noi cu trei milenii, aveau să fie Dacii:

«Il est probable qu'à la période néolithique, dans le vaste triangle limité par le Pruth et le Danube, vivaient des individus qui étaient, en majorité, de la même qualité anthropologique. ET RIEN NE NOUS EMPÈCHE DE SUPPOSER QUE CE SONT CES HABITANS, AU MOINS UNE GRANDE PARTIE D'ENTRE EUX, QUI PLUS TARD REÇURENT LE NOM DE DACES ET DE GÈTES»²...»

Așa că viața omenească, pe cele două versante ale Carpaților, n'a așteptat ca mai întâi să vină Ungurii în Europa, pentru că după aceea să înceapă a se depăna, ci a început a se țese cu mult înainte. Și încă: în munții Sebeșului, între Hațeg și Orăștie, se găsește — așa cum istoricii și arheologii unguri o știu prea bine — vestita peșteră a Cioclovinei, în care s-au găsit urme sigure de viață umană datând de cel puțin cinci milenii înainte de Christos, din vremea paleolitică, în care, cum am văzut, omul trăia deopotrivă și în Alpi, la mii de metri altitudine³). Și tot astfel, doveditoare a continuității vieții omenești în Carpați șăpă paleoliticul Cioclovinei și neoliticul de care vorbea Pittard, s-au găsit o sumă de stațiuni eneolitice carpantine, între cari aceea dela Boiușoara-Găujani

1) JULES BLACHE, *L'Homme et la montagne*, Paris, 1933, p. 17. E un adevară valabil peste tot. În general, în istoria civilizațiilor omenești, munții au îndeplinit acest rol conservativ și conservator, ca să-i spunem așa: v. problema bască de exemplu.

2) EUGÈNE PITTARD, *La Roumanie*, Paris, 1917, p. 29.

3) Pentru vechimea vieții omenești în regiunea Cioclovinei, v. Dr. MARTIN ROSKA, *Săpăturile din peștera dela Cioclovina*, în vol. II, apărut sub titlul: *Cercetări arheologice în munții Hunedoarei*, din seria: *Publicațiile Comis. Mon. Ist., secția pentru Transilvania*, Cluj, 1923, pp. 27—51. Ca o curiozitate, amintim că autorul este cel cu procesul dela Cluj.

din Țara Loviștei — deci în chiar inima Carpaților meridionali — e dintre cele mai prețioase¹). Așa dar, pe versante și în basinele interioare ale lor, Carpații au adăpostit populații cu mult prea mult înainte de a fi des călcat Ungurii în apropierea lor. Iar din afirmația de mai sus a lui Pittard, coroborată cu datele despre Cioclovina și Boiușoara-Găujani, rezultă că populațiile preistorice ale Carpaților încălecau pe ambele lor versante; că munții Carpați, prin urmare, îndeplineau rolul de *coloană vertebrală* a lor.

Daci inhaerent montibus
(*Annaeus Florus*,
Epitome).

Târziu înceoace, când istoria luminează locurile noastre, Herodot vorbește de Agatirșii înfipti în munții Apuseni și de Geții adăpostiți în pădurile și văile din nordul Dunării, iar Romanii — când ajung în Banat și Hațeg — observă, cum spune istoricul Florus, că *Dacii se ţin ca lipiți de munți*, — lipiți firește de ambele versante ale Carpaților, așa dar: «à cheval sur les deux versants», după vorba pe care o subliniam adineaori. Stim, în adevăr, că Dacii trăiau lipiți de ambele versante: sub Cozia, la Mureșdava — de pildă — și în munții Orăștiei, de altă parte, unde pe muntele Grădiștea Muncelului, la 25 kg. în interiorul Carpaților, și poate tocmai pe Vârful lui Pătru, în inima lor, săvârneau de aprigă putere burgurile dace. Așa dară și *Dacii*, trunchiul din care a înflorit neamul românesc de astăzi, trăiau — și se simțeau foarte bine și foarte puternici așa: pe amândouă clinele Carpaților. Iată-i, deci, pe acești Carpați, refuzând din nou funcția de hotar pe care le-o atribue, ca având avut-o totdeauna, Ungurii. Ba mai mult: Vasile Pârvan, fără să se gândească — atunci când scria el *Getica* — la destinul de hotar pe care, astăzi mai ales, aveau să-l atribue Ungurii Carpaților, scrie (p. 278):

«Urmărind expansiunea neamului getic din **CENTRUL CARPATIC CA ȚARĂ DE OBÂRȘIE**»... sau (p. 81): «Centrul lor etnografic (al Geților, n. n.) eră pe platoul transilvan»²). Așa dar, încălecarea pe ambele versante a Geto-dacilor pornise tocmai de pe versantul pe care, azi,

1) *Tara Loviștei*, p. 139.

2) Burebista — «cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia», cum il numește un istoric grec, — întemeiese un regat ce se întindea din Alpi și din Boemia până spre gurile Nistrului și Bugului; centrul acestel stăpâniri, însă, — inima ei — era tot în cetatea de munți a Transilvaniei, în care — la Costești, Piatra Roșie, Grădiștea Muncelului, etc., înconjurând vârfuri de munți, păzeau cetățile pe care istoriografia modernă le pune tocmai pe socoteala lui Burebista și a lui Decebal. Pornit din Carpați, regatul acestor doi mari regi s-a intins până la marea învecinată, peste șesul din poale, în virtutea unei legi economice care spune că o formărie politică pornită din munte are neapărată nevoie de șesul din

spun Ungurii că a hotărît însuș Dumnezeu să stăpânească ei. Surprindem Carpații, prin urmare, din nou în funcția istorică de *coloană vertebrală* — și încă de *coloană vertebrală* a neamului-părinte al celui românesc.

* * *

Vine, mai târziu, cucerirea Daciei de Romani și nașterea, din amestecul celor două elemente, a poporului român. E vrednic, aici, să apăsăm pe un alt adevăr al istoriei românești.

Dacă pământul dacic n'ar fi fost construit aşa cum il cunoaștem — n'ar fi avut, adică, la mijloc, «circumvalația carpatică» — un neam românesc nici nu s'ar mai fi născut sub soare: Traian trece Dunărea tocmai spre a se folosi de caracterul de cetate naturală al Carpaților și de a rezista din ei, și de pe ei, puhoiului de barbari care începuse a se vesti din răsărit. Chemat de Carpați, aşa dară, a trecut Traian Dunărea. Fapt este, deci, că neamul românesc a fost «zămislit din necesitatea imperiului roman de a-și așeza o sentinelă în Carpații sud-ostici și coborîjurile lor împotriva semințiilor barbare dela miază-noapte și răsărit, care amenințau cultura umană creată prin geniul latin»¹). Iar în evul mediu, fără Carpați toată lumea e de acord că neamul românesc n'ar mai fi putut rămâne pe aceste locuri, ci ar fi fost luat și dus de puhoiul năvălitorilor. Așa dară: însăși nașterea, la începutul erei creștine, a poporului românesc pe aceste locuri, se explică sau, mai bine spus, a fost dictată de coroana de munți a Carpaților — iar persistența acelui popor pe aceste locuri în tot cursul evului mediu nu s'ar putea înțelege fără prezența Carpaților în cuprinsul pământului în care el s'a născut. Destinul istoric românesc al Carpaților apare, aşa dar, cu toată puterea²).

* * *

pozile. «Comunicarea cu marea era așa de importantă (pentru regatul lui Decebal), încât, după Dio Cassius, impăcarea între Traian și Decebal a fost impiedicată, printre alte cauze, și de imprejurarea că cel dintâi nu voia să lase Dacilor libera comunicare cu Marea Neagră» (JULIUS JUNG, *Contribuiriune la istoria trecătoarelor Transilvaniei* — studiu publicat mai întâi în nemțește, în *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, IV-er Ergänzungsband*, 1893 și tradus, după aceea, în *Convorbiri Literare*, anul următor; pasajul nostru este din C. L. pe August 1894, p. 344, nota 1). Așa dar: Carpații n'au fost hotari niște pentru vremea aceea, ci uatră de naștere și de plecare pentru statul care-i inchidea drept în mijloc, între hotarele sale.

1) VASILE GOLDIȘ, în discursul său: *Indreptățirea istorică a Unirii*, tînut la Alba Iulia, în ziua de 1 Decembrie 1918. Cf. V. MOTOCNA, *Trecutul Ardealului românesc în cadrul năzuințelor spre unitatea națională*, în volumul: *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918—1928*, tipărit la implinirea a 10 ani dela Unire, p. 25 (vol. I).

2) Este uîrîtul lui Esam. de Martosue de a fi arătat cel dintâi, și este mai ales me-

Să venim mai încocace. În *Diploma Ioaniților* din 1247 — în zorile istoriei românești scrise — când apar din negura evului mediu primele organizații de stat românești¹⁾, aceste organizații apar așa: «à cheval sur les deux versants» sau, cu cealaltă vorbă pe care o rețineam mai sus,

ritul lui George Vâlsan de a fi arătat cel mai temeinie — caracterul de largă zonă icumenică, habitabilă, a Carpaților; zonă de plaiuri cu întinse și minunate pășuni și zonă, mai ales, de numeroase și minunate depresiuni interne și externe, adăpostitoare de numeroasă populație în vremurile turburi. Carpații sunt un mare ansamblu geografic și nu o simplă linie-limită. Ei sunt o zonă, cum am spus, un amplu organism de relief. Astăzi, Carpații nu mai sunt, ca odinioară pentru Xenopol, «un zid greu de străbătuț «numai ponoare și prăpăstii nestrăbătute decât doar de piciorul ager și neobosit al vânătorului de munte», ci, cu plaiurile lor întinse, pline vara de turneile ce pasc excelente pășuni, — cu basinile din interiorul și de sub streașina lor și în genere, cu laturile lor accesibile agriculturii pe alocuri până dincolo de 1000 m. altitudine, Carpații sunt și ne spări astăzi sub o perspectivă cu totul nouă: ca o amplă unitate de relief, ca o largă zonă de plaiuri și depresiuni, într'un cuvânt — ca o largă zonă icumenică. Iată cum se explică aglomerarea așa de timpuriu a omului pe laturile Carpaților amândouă. (Cf. TARA LOVIȘTEI, p. 171). Fizionomia ecumenică a munților noștri e astfel prezentată într-o conferință, pe care profesorul S. Mehedinți a tinut-o în 1936 la Universitatea din Berlin.

«Die Karpathen sind äusserst ökumenisch, das heisst sehr geeignet für menschliche Ansiedlung. Während die Gipfel der Alpen hoch, abgründig und von ewigem Schnee bedeckt sind, sind die Karpathen von mittlerer Höhe — sie überschreiten kaum zweitausend Meter — und ihre Erhebungen sind an vielen Stellen breitflächig, eine art Rücken bildend, auf welchen man bequem dehingen kann. Nach Davis' Theorie sollen sie das Oberbleibsel alter, über den Meeresspiegel herausgehobener und von Flüssen durchbrochener Fastebenen sein. Jedenfalls werden diese Hochebenen in den Sommermonaten warm genug, um die Vegetation viel reicher als in den Alpen zu gestalten. So konnten die Karpathenweiden zu Stätten entwickelten Hirtenlebens werden, und es war nur natürlich, dass die Dazier sich an eine so exotische Gebirgswelt gebunden fühlten. Um so mehr, als noch ein anderer, sehr vortheilhafter Umstand hinzukam: neben den Weidenflächen bieten die Karpathen noch eine Reihe innerer und äusserer in, intrakarpatheriner und perikarpatheriner Senkungen, die als richtige Nester Zufluchtsorte für die Bevölkerung bilden. Um nur die bedeutendsten zu nennen: das Längstal des Jiu und des Lotru, das Becken um Tîtești mitten in den Südkarpathen, das Becken bei Hateg, die Senkung bei Târgu-Jiu, die Senkung Rucăr-Dâmbovicioara und die bei Câmpulung, die geräumige Senkung der Bârsa und des Ciuc, der intrakarpathine Graben in dem in entzerrung gesetzter Richtung der Alt und die Marosch dahinsliessen, die Senkung der Vrancea und des Taslău, das Becken bei Dorna und Câmpulung in der Moldau, die grosse Innenfeste des Marmarosch—Bezirks, die Senkung um Beiusch und andere kleinere... So liefert uns also die eigentümliche Bildung der Karpathen den Schlüssel für die Sesshaftigkeit der ursprünglichen Bewohner und für ihre besondere Anhänglichkeit an ihre Berge. Es war natürlich nur natürlich, dass die Karpathenbevölkerung an Ort und Stelle beharrte und dem ununterlässigen Hinunderfluten der Nomaden in den benachbarten Steppen gegenüber eine Art neue Miltete... (Din *Zusammenhang der rumänischen Landschaft mit dem rumänischen Volke* — S. MEHEDINTI, Jena und Leipzig, 1936, pp. 14—15 — în seria: *Vom Leben und Wirken der Rumänen...* herausgegeben von Ernst Gamillscheg).

1) Cu privire la pierduta pe drumuri teorie, cea cu părăsirea totală a Daciei, adică trecerea la sud de Dunăre, prin anii 270, a întregii populații daco-române, credem că nu este decât să ne mai impiedicăm nici măcar în glumă de ea. Să dăm, totuș, un pasaj din W. Pârvu (*Incepiturile vieții romane la gurile Dunării*, pp. 7—9):

«Să facem o socoteală, cum căji erau strămoșii noștri în veacul al treilea dela nașterea lui Habsus și, în Dacia lui Traian... Din România de azi erau atunci mai bine așezate, în orase și sate, Transilvania între cele patru ziduri de munte, Banatul și Oltenia; în ce privește Terra Românească dela răsărit de Olt și Moldova de miazăzi, ele erau mai slab locuite

«en s'étendant sur les deux versants comme la double besace sur l'épaule d'un homme fort»: Severinul în aceeași formătie politică, unitară, cu Banatul, Jiul oltenesc în aceeași formătie cu Hațegul și, foarte probabil, cum seria Nicolae Iorga — iarăș, ca și Pârvan: înainte de a ști că va veni o vreme în care Ungurii vor susține că e o adeverată injurie adresată lui Dumnezeu fapta de a nu recunoaște Carpațiilor atributul de *hotar predestinat* — probabil că «chiar Oltul nostru¹⁾ și Tara Oltului ardeleană», ambele și cu teritoriul Argeșului și Vâlcii laolaltă, formau «un teritoriu unic într'o continuitate deplină» încălecată pe Carpați²⁾). — Dincolo, în nord-est, lucrul e și mai grav pentru UUnguri: se știe că acolo statul Moldovei descalecă, — în ceea ce privește, însă, *numai cristalizarea lui ca stat*³⁾ — de dincolo, de pe versantul maramureșan și năsăudean al triplexului confinium cel cu inima la Vatra Dornei — (și mai întâi, însă, de această așa zisă desculcare era *unitate*, adică aceeași continuitate deplină — cum se exprimă N. Iorga — în viața românească cea revărsată și revărsându-se ca o apă pe amândouă povârnișurile carpatice, aici ca și în sud).

Prinile documente în care apar Românii de sub ceața evului mediu ni-i arată pe aceștia în organizații politice crescute în poalele Car-

și aveau numai sate; orașe române nu erau pe aici. Acum, cele trei țări numite întâi au o întindere de peste o sută de mii de kilometri patrați. Astăzi trăesc la noi pe un kilometru cam 60 de locuitori... Dacă luăm pentru kilometru patrat numai 10 locuitori (aceea e prea puțin, dar vrem să nu fie chip, să ni se poată răspunde cu ceva la socoteala noastră), avem pentru Dacia lui Traian un milion de locuitori, la anul când a venit porunca să părăsească toți țara. Și să se bage de seamă că n-am socotit niciun locuitor pentru Muntenia nici pentru Moldova, unde de asemenea știm că au fost destui, după ruinele ce ni s-au păstrat.

«Și zicem noi: dacă milionul astăzi de oameni a trecut tot la miazăzi de Dunăre, cum spun vreo două-trei scrieri vechi, după care s-au luat invățării cei noi (străini, n. n.), atunci nu se poate să nu găsim dincolo de Dunăre, în ruinele și pe pietrele scrise, ce ni s-au păstrat destul de multe din vremea ceea, semne, că la anul 270 după Hristos populația de acolo s'a înmulțit dintr-o dată cu un milion. Dacă nu orașe măcar sate mai multe, dacă nici sate nouă, măcar lărgirea celor vechi trebuie să întâlnim în semnele scrise ale vremii aceliei. — Și totuș. Toate știrile ce avem dela miazăzi de Dunăre: ruine, pietre scrise, cărți vechi cu nume de orașe și sate de atunci nu arată... nicio schimbare în anii de după 270. Atunci, unde a intrat mulțimese aceea de oameni? Că nu un milion, ei numai cinci sute de mii, ba chiar și numai o sută de mii să fi fost, și tot s'ar fi păstrat vreo urmă».

(Ne comunică un prieten că în volumul de curând tipărit, ca răspuns lui N. Drăganu, ungurii susțin mereu totala părăsire a Da-iei).

1) Adică județul Oltului din Muntenia.

2) Iată pasajul exact din N. Iorga: «...Voevodate și chineziate, jiene, oltene și argeșene... fiindcă Severinul și tot Banatul, Jiul și tot Hațegul, ba probabil chiar Oltul nostru și Tara Oltului ardeleană formau teritorii unice într'o continuitate deplină» (*Istoria Romanilor din Ardeal și Ungaria*, Buc., 1915, I, p.).

3) Vrem să spunem că descalecă în înțelesul, doar, de cristalizare politică sub forma statului Moldovei, deoarece populația românească există din întâi, numerosă ca și dincolo, pe versantul răsăritean al Carpațiilor Moldovei de sus.

paților sau încălecate, cum văzurăm, pe ambele versante ale acestora: în 1211 apare Țara Bârsei, în 1222 a Oltului, în 1233 apare Loviștea și Țara Severinului, în 1234 Papa se alarmează că Ungurii, Teutonii și alții catolici devin «un singur popor cu numiții Vlahi» din părțile Vrancei¹)... Casa neamului, deci, se arată a fi mereu în Carpați. Iar primele lupte, cu Ungurii, cari *abea în această vreme* ajung în poala Carpaților propriu-zisi: olteni, munteni și moldoveni, tot în Carpați le poartă Români: aceea a lui Litovoi și Barbat, undeva pe la Merișor și cealaltă — *marea victorie* — dela Posada, pe drumul Loviștei²), a lui Basarab cel Mare, în 1330. Cu alte cuvinte, certificatul de independență pe care *Tara* și primii voevizi români și-l cuceresc pe câmpul de luptă, tot în Carpați îl cuceresc.

Ca și Dacii lui Annaeus Florus, ca și Daco-Romanii de mai târziu, așa și Români: apar în istorie *ținându-se lipiți de Carpați*. Aceștia, în adevăr, apar ca jucând rolul unei case de adăpost, etnice, din preistorie — cum văzurăm — și până în zilele noastre. În niciun caz, însă, casă de adăpost pentru nația maghiară: «...Iar Ardealul și părțile vecine nu puteau să atragă pe răsboinicii strămoși porniți pe pradă, ai nației (ungurești), prin caracterul, neobișnuit pentru dânsii, și răspingător, al masivului carpatic»...³) Și mai târziu, mai aproape de noi:

«...Dans ces temps malheureux, les Valaques trouvent dans les montagnes un asyle assuré, contre la rage de leurs tyrans, qui n'osent risquer de les y chercher, craignant les embûches et la fermeté de ceux qui les habitent. Les avenuës en sont presque inaccessibles et ne sont connues que des gens qui y font leur demeure ordinaire. J'ai trouvé les montagnes en général plus peuplées que les plaines, quoi qu'elles soient moins fertiles; je viens d'en dire la raison»... scrie Bauer⁴) pe la jumătatea secolului XVIII. Mereu, așa dară, până spre vremurile noastre, Carpații apar tot așa: păzitori și păstrători ai neamului românesc cel revărsat pe amândouă fețele lor și fiind, de sigur, în tot cursul evului mediu, mai numeros *dincolo*, pe versantele și în podișul ardelenesc, decât pe câmpii de dincoace unde alerga mai în voie ca oriunde crivățul năvălirilor.

«J'ai été toujours d'avis que l'ancienne Roumanie elle-même était un état carpathique, que c'était du côté de leurs montagnes que les Roumains devaient surtout regarder»... se exprimă undeva⁵) geograful Emm.

1) *Tara Loviștei*, p. 168.

2) *Tara Loviștei*, p. 81.

3) N. IORGA, în amintitul discurs la radio, 6 Noembrie 1936.

4) *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie par Monsieur de B ****, à Francfort et Leipsic, 1778, pp. 10—11.

5) *La nouvelle Roumanie dans la nouvelle Europa*, în «Buletinul Soc. Reg. Rom. de Geografie», tom. XL, p. 173.

de Martonne cu privire la statul român de dinainte de 1918, pentru că, despre statul român întregit să se exprime, tot el, mai târziu, astfel:

«En s'asseyant sur les deux versants de l'arc carpathique méridional, la Roumanie revient à ses destinées naturelles: c'est comme états carpathiques qu'étaient nées les Principautés; ...les premiers souverains de Valachie avaient des domaines dans le Sud de la Transylvanie et le Banat, — ceux de Moldavie dans la Transylvanie orientale et le Maramureş»¹⁾.

Şi un alt cercetător: «La Roumanie forme un grand bloc, dans l'ensemble homogène, de la plaine pannonique au Driester et de la haute Tisa au bas Danube, (un grand bloc) de parler roumain, plus pur sur les montagnes et les collines centrales, plus mêlé dans les plaines de la périphérie»...²⁾ și aceasta în timp ce — aşa cum se exprimă marele lingvist Meillet — «l'État magyar a été amputé de toutes les provinces où la langue de la majorité est autre que le magyar»³⁾, care grai maghiar, astfel amputat de excrescențele sale pe pământuri străine, — a rămas la el acasă: în matca-i panonică, cu centrul în ea, cum cel românesc a rămas în matca lui carpatică, cu centrul încingând ca o cunună, cununa de munți a Carpaților.

* * *

Am împărțit, aşa dară, în două — lungul răstimp pe firul căruia se poate urmări, pe baze preistorice, arheologice, istorice, destinul uman (ca să spunem aşa) sau, mai bine, uman-istoric, al Carpaților: până la venirea Ungurilor în Europa și după această venire. Cu mult înainte de apariția în Europa a fenomenului istoric maghiar, Carpații se dovedesc a fi avut și a fi îndeplinit un clar, un evident rol istoric: conservatori de populație — ca să intrebuijă din nou expresia lui Vidal de la Blache — și, anume, conservatori ai unei populații care, începând cu trei milenii înainte de Christos, nu se mută de loc din Carpați, spre a

1) EMM. DE MARTONNE, Géographie Universelle, tome IV, *Europe Centrale*, IIème partie, Paris, 1931, p. 700.

2) JACQUES ANCEL, *Géopolitique*, p. 73. Cf., în JEAN BRUNHES et CAMILLE VALLAUX, *La Géographie de l'Histoire*, Paris, 1921, p. 607, această frază: «Peut-on imaginer un bloc ethnique linguistique plus massif que celui de la brillante race roumaine?»

3) Într'un manifest, redactat de intelectualitatea Ardealului românesc în vederea unei mari intruniri revizioniste, răspuns propagandei ungurești înțeleită de amintitul discurs dela Milano, am găsit umătoarea formulare, pe care o apropiem de a lui Meillet: «Ungaria nu e nici marea nici mica mutilată, ci Ungaria firească. Nu i s-au tăiat decât antenele nefirești cu care se infipsează în trupuri străine».

apărea, după aceea, la începutul erei creștine, sub denumirea de Daci: Dacii cari se țin ca lipiți de munți.

Și trec alte nouă sute de ani și abea după aceea apar, în stepa Dunării de mijloc, Ungurii. Prin urmare, *un răstimp de patru milenii* în care Carpații, neștiind nimic — și nici voind, măcar, să știe de existența sub cer a nației (ca să zicem aşa, pentru acele vremi) maghiare, au adăpostit — pe plaiurile și sub strășina lor, o mereu aceeași stirpe de oameni, care, primind în răstimpuri și altoiuri din afară, apare pe la anul 1000 al erei noastre ca numindu-se: poporul valah, adică românesc. Iar în curgerea celui de al doilea mileniu vedem că cei cari au avut, singuri, casă în Carpați și au dus casă cu Carpații, n'au fost decât Români.

Când aşa stau lucrurile, unde-i injuria adresată lui Dumnezeu, de care vorbesc Ungurii? Când, deci, și unde, au fost Carpații dintre Dunăre și Ceremuș hotar între nordul și sudul sau între estul și vestul de pe laturile lor?

Concepția Carpaților hotar pleacă dela Unguri și numai dela ei. Luând drept realitate o arzătoare dorință a sufletului lor, Ungurii au căutat să acredeze cât mai mult ideea și să-i dea curs cât mai larg în lume. Ungurii, aşa dar, sunt cei ce au făcut Carpații hotar. I-au făcut, însă, hotar politic, nu hotar etnic. «Carpații nu au o creastă, ca alte sisteme de munți, ci poartă pe culmile lor o adevărată țară înaltă, ținut ideal de păstorie»¹⁾.

Carpații, nu numai că n'au fost niciodată, cum am văzut, hotar etnic, dar ei au fost ca o adevărată coloană vertebrală a poporului românesc, după cum au fost și vor rămâne totdeauna coloană vertebrală a pământului românesc. Acest pământ și acest popor, și unul ca și celălalt, s'au prins și ținut de Carpați, ca niște aripi de ambele laturi ale trupului lor. Ceea ce au fost și sunt Apeninii pentru poporul italian, au fost și sunt Carpații pentru cel românesc. Si unii și alții, acești munți formează osatura țărilor și popoarelor italian și român²⁾). Istoria Italiei este istoria unor state — mai întâi — și a unui stat, mai apoi, încălecate pe culmile apenine «comme une double besace sur l'épaule d'un homme fort», cum aşa de plastic s'a spus. Exact la fel, istoria Românilor și a României este istoria unor state, mai întâi, și a unui stat unic, astăzi, *qui est venu s'as-*

1) G. VASLAN, *Transilvania în cadrul unitar al pământului și poporului românesc*, volumul comemorativ amintit, p. 150.

2) Cum — ca să mai dăm un exemplu — Balcanii formează astăzi osatura statului și poporului bulgar.

se yer sur les deux versants des Carpates, justement comme une double besace sur l'épaule d'un homme fort. Nu asemănare, ci *identitate* perfectă, putem spune, este, în această privință, între istoria italiană și cea românească¹). Și să nu uităm, încăodată, — mai ales fiindcă e vorba de o propagandă revizionistă care se face la adăostul moral (mai mult presupus) al Germaniei — că cel care a folosit pentru întâia oară expresia de: *Carpații, coloană vertebrală a pământului românesc a fost un german*²) (într-o vreme, însă, când patima și interesul politic nu întunecau senina judecată a omului de știință).

In rezumat:

Nu numai că pământul dacic, de o parte și de alta a Carpaților, este, în cea mai mare parte, clădit din material carpatic, smuls de râuri din munți și asternut, apoi, jur împrejur de aceștia³); nu numai, deci, că pământul românesc e carpatic, dar și istoria românească e, *în același sens* (ca una care a pornit și s'a desfășurat, în vreme, din munți spre margini) este și ea tot carpatică. Tot din centru spre margini — începând din spatele și fața munților — s'a țesut, ca și temelia solului. În imediata vecinătate a munților poporul românesc e mai compact, mai omogen și *mai-el-insuș*⁴) decât oriunde aiurea pe cuprinsul pământului dacic. Cu cât ne depărtăm spre margini, cu atât crește în număr elementul străin și cu atâtă scade densitatea și omogeneitatea celui românesc, în raport cu ce era în Carpați. Pământul, poporul, istoria și statul românesc — sunt, deopotrivă, toate carpatici; toate au pornit și au crescut din Carpați spre margini. Axa istoriei românești este în munți; poporul românesc este un popor de munte⁵); statul românesc este un stat carpatic — după cum l-a numit Emm. de Martonne.

1) E plină de temei și tâlc, drept aceea, telegrama pe care N. Iorga — în urma discursului dela Milano al lui Mussolini o trimitea:

Exceleției Sale, Domnului Erecole, Profesor la Universitatea regală, Roma:

Institutul meu pentru studiul Europei Sud-Orientale are onoarea de a vă invita pentru a ține patru conferințe asupra subiectului: *Cum s'a făcut Italia*. N. Iorga.

2) H. GROTHE, în capitolul referitor la Carpați din *Zur Landeskunde von Rumänien*, Frankfurt a. M., 1906, p. 19. Într'un discurs, în același an, și independent de Grothe, Delavrancea folosește și el aceeași expresie. (Apud G. Vălsan, *Carpații în România de azi* — v. și mai jos — p. 1, nota).

3) În adevară medalia rotundă a pământului dacic așa s'a clădit: din material smuls de râuri din cetea carpatice și spori asternut în poalele acestora, până la cingătoarea de ape a periferiei. (Cf. *Tara Loviștei*, cap. VIII: *Funcțiunea istorică a Loviștei*).

4) Cf. EUGÈNE PITTARD. *La Roumanie*, Paris, 1917.

5) Cercetătorii lui, ca și literații și poetii, cu *Oamenii dela munte* (e, acesta chiar, titlul unui volum de nuvele care va cântări totdeauna în literatura românească prin multiplă lui valoare și semnificație: autorul ei, Sovcea—S. Mehedinti) cu *Oamenii dela munte* se mândresc, iar Miorița, cu cadrul ei de plăuri - arpatice, e capodopera literaturii populare românești. Să amintim, între altele, și foarte șpălitărea, recentă teorie a spațiului și a structurii mioritice a șuflétului românesc, a lui Lucian Blaga.

Muntele e adevărata patrie românească. Plăiul, în acest înțeles: de munte, nu apare numai în titulatura primilor domni ai Moldovei: stăpâni ai țării, «din plaiuri» — adică din munți, de unde au ieșit, «și până la Marea cea Mare», ci apare cu adâncă semnificație în chiar titulatura primilor Mitropoliți: *Exarh al plaiurilor!*¹⁾ Poezia populară românească, cea mai arhaică și mai autentică, ne trimită la munte, la «spațiul-matrice» mioritic al plaiului. Antropologii²⁾ spun că *rasa românească* e de găsit, în cea mai mare puritate a ei, îndată *lângă-* sau *sub* munte. Iar concluziile provizorii ale Atlazului Limbii Românești, care e în lucru la Universitatea din Cluj, spun că «Români din Ardeal vorbesc în părțile sudice dialectul muntean, iar în nord dialectul moldovean»³⁾, — că, adică, limba românească nu cunoaște hotar în Carpați. Știm și noi din proprie experiență că sub strășina munților Retezatului, în Tara Hațegului, graiul local al poporului îl amintește mereu pe cel de dincoace, din Gorj — după cum, în genere, sub strășina olteană și munteană a Carpaților, graiul e mai mult ardelenesc decât oltean și muntean dinspre șes și Dunăre). Dar nu numai vorba, ci și portul, obiceiurile, credințele — într'un cuvânt: toată caracterizarea etnopsihologică și etnografică românească trădează o unitate pe ambele versante carpatice. «Am studiat — spunea un prieten — nunta și înmormântarea la Români din Tara Făgărașului; cu cât mă apropiam mai mult de munte, cu atât băgam de seamă că «intru» mai mult în Regat»...

Petrarca a scris cândva, cu privire la Alpi — în hipostaza lor de pavăză nordică a poporului italian — următoarele:

*Ben provide Natura al nostro stato
Quando del Alpi schermo
Pose fra noi et la tedesca rabbia...*

Adică, într'o traducere aproximativă: Măreț a procedat Natura, atunci când, între noi și turbății Nemți, a pus scutul Alpilor...

Alpii, în adevăr, chiar dacă în decursul istoriei n'au putut opri nici pe Cimbrii cei vechi, nici pe Teutoni și nici pe Hanibal și, mai

1) Ce interesant ar fi un studiu, care să lămurească, pentru vremurile de început ale românești, această titulatură a primilor mitropoliți, care înce să aibă în ea și

2) PITTARD, *La Roumanie*, Paris, 1917.

3) Într'un foileton: *Atlasul Linguistic al României*, publicat în ziarul «Curentul» doi ani și semnat: Prof. Leonida C. Pop. Poiana Ilvei, 3 Iulie 1934.

inoace, nici pe Napoleon, iar în timpul răsboiului mondial nici pe Austro-Germani, săi treacă¹⁾), — totuși acești Alpi nu pot fi contestați în rolul lor de pavăză istorică în nord pentru poporul italian, care la adăpostul lor, în sud, și-a depănat în relativă siguranță ființa istorică până astăzi.

Și nu este exagerat să spunem, drept aceea, că fără Alpi altfel s'ar fi tors istoria italiană în clasica peninsulă.

Dar Natura, ca să vorbim și noi ca Petrarca, n'a dat Carpaților nici înălțimea și nici masivitatea (și, deci, impenetrabilitatea) Alpilor, — ci i-a sculptat altfel, în chipul unei case de adăpost istorice, ba — am îndrăzui să spunem, cu o vorbă a lui Karl Ritter — în chipul unei adevarăte *Erziehungshaus*: casă de educație, a neamului românesc. Înnălțimea lor, de pildă, pe care Dimitrie Cantemir o suia mai sus decât «nourii cei de zăpadă», rareori trece de două mii de metri — astfel că, în zilele dinaintea răsboiului, unul din poetii Ardealului o putea privi astfel în lumina istoriei (și interpreta *astfel*, în perspectiva viitorului care avea să fie așa de apropiat):

*A, munților cu 'nzăpezite steme.
Ştiam că sunteți dintre cei ce pier,
Căci altfel Dumnezeu de multă vreme
V'ar fi zidit cu frunțile de cer...*

Cei cari au umblat prin munții Apuseni știu ce este acela un izbuc: este un izvor care, ca un melc, aici apare și curge, aici se trage îndărăt, în culcușul lui întortochiat de sub munte și nu mai curge de loc timp de aproximativ o jumătate de ceas, după care iar apare și curge o jumătate pentru că, iarăș, o altă jumătate să se tragă în munte și să dispară... și așa mereu. E imaginea, ni se pare, a neamului românesc în vreme, privită și raportată la imaginea pământului românesc: când se făcea vreme bună în poale, — spre Tisa, spre Nistru, spre Dunăre — atunci, începând ca o apă domoală, neamul românesc ieșea în soare și se risipea în larguri până în centura de ape lăsată de Dumnezeu — iar când viscolul barbar își începea suflarea din nou pe șesul cel din margini, din nou neamul se trăgea spre munte, la adăpost, întocmai ca izvorul cel din țara Moților. Și așa mereu, până în zarea zilelor noastre de izbăvire. Poporul păstorilor din Carpați, a ajuns să aibă, și să exprime însuș, sentimentul

1) Pentru că, așa cum am spus mai înainte, niciun sir de munți, oricare ar fi, nu poate fi considerat hotar de netrecut.

acestui adevăr istoric, trăit de el atâta vreme. Il vedem exprimat simbolic în următorul *colind de păcurar*, pe care l-am cules în Clopotiva Hațegului acum două veri. Păstorul hațegan se închipue cu turma, dus în *transhumanță*, undeva spre coastele mării și:

*Laudă-mi-să laudă
Dalb de păcurar
Că el că mi-și are
Câte flori pe munte
Atâtea oi de multe...*

Dar aude Marea, care, alătura, se învolbură și vorbește și ea:

*Laudă-mi-să laudă
Marea turburată
Că ea și-o venire
Mare și turbure
Și-i vo 'nnecare¹⁾
Dragi turmele lui...*

Dar, ca și în Miorița, un «berbece lai» află de planurile Mării și vestește pe cioban, să preintâmpline primejdia:

*Cel berbece lai
Din turma lui Crai
Din grai îmi grăia:
Drag stăpâne-al meu,
Când Marea o venire
Mare și turbure,
Clopot oi clătire²⁾
Oile or pornire
La munte-or venire...
La munte-or venire...
Unde iarba-mi crește
Nime n'o plivește*

1) Forme arhaice, locale.

2) 'Oî' misca.

*Fără ce-o plivesc
Nouă cerbi de-ăi suri
Din nouă custuri ')...*

vestește pe cioban, să preîntâmpine primejdia:

Mântuirea turmei, simbolizând-o pe aceea a întregii noastre istorii, era sus, pe *plaiul minoritic*, mai aproape de Dumnezeu.

Și astfel poporul românesc apare ca legat de munte *in tot lungul istoriei lui*, prin toate fibrele sufletului lui. (Să ne iie îngăduit, drept aceea, să adaptăm pe seama acestui suflet, drept încheere, vestitul distih:

*D'innombrables liens, frêles et douloureux,
Das la montagne entière partent de mon âme aux choses...²⁾*

ION CONEA

1) *Custuri= ninte rălatec, stincos.*

2) Nădăjduim să arătăm, altădată, care este funcția geografie-economică pe care Carpații sunt chemați s-o albă în dezvoltarea de azi și mai târziu a statului și poporului românesc.

CÂNTEC PENTRU SLAVĂ DE ARHANGHELI

*Ce Rarău, ce iezăr, care cremeni
i-a rodit în pântec frați și gemeni?
Tânără furtună de lumină
i-a născut din coapsa ei mezină?*

*S'au desprins dintr'un iconostas,
ori din gold de paloș de viteaz?*

*Poate-au pogorît din dimineață,
din azur, din pajuri din săneață,
Poate — auroră și aiazmă —
s'au fost rupt dintr'o catapeteasmă...*

*O sămânță de Arhanghel a căzut
și i-a îngerit pe ei, din lut.
Că pe fruntea lor ardea cunună
de Rusalii, ca un cerc de lună,
și sub coastă pâlpâia o spadă
și Iisus cu umbră de zăpadă.*

*Când treceau printre viteji de stei,
codrii verzi se despicau și ei.
Brazi cântau cu brațu 'ntins în soare,
Munții ascultau în sărbătoare.*

*Luminând mergeau printre prigoane,
se făceau prigoanele icoane.
Temnița, funingine jilavă,
se sfințea, în urma lor, cu slavă,
peste ocna lor de mucegai
cerul arunca un yumn de rai...*

*Brațul lor, în verde arcuire,
boltă înălță, de mănăstire,
sau căra din mare lespezi drepte:
peste veac clopotnițe și trepte.*

*Sfânt al Țării, Ion Gură-de-aur,
Sfânt pietrar al Neamului și faur,
și Vasile mucenic dulgher
cioplitor de fulgere și cer...*

*Sângele lor — flacără de soare —
era, poate, din aiazmatare,
că s'a dus să fumege, tămâe,
pentru Crucea răstignită 'n cue...*

*Moartea lor de sfântă rugăciune
vor veni altare și-o vor spune.
Și baladele s'or pogori din munte
să le ducă numele pe frunte.
Basmele și doina rumânească
vor pleca în veac să povestească
cum la 'ngropăciunea 'mpărătească,
după sfinții morți cum în cazanii,
au mers cozia, rovinele, roșcanii,
basarabii și vlădicii 'n rând,
arnota și turda, lăcrimând...*

*Doamne milostive, ruga noastră
păcătoasă și nevrednică-i și proastă,
dar indură-Te de Tară și-i arată,
Bunule, în mila Ta curată,
cum ai găzduit la Tine, Sus,
pe cei Doi Sutași ai lui Iisus
și 'n Psalmirea Țării cum i-ai spus:*

*Ca să vină Tara și să-i vadă
ce frumos stau în icoane și 'n baladă...
Cum surâd în verzi iconostase,
cu lumini de-apururea rămase.
Scriși, mucenicește, cu văpsele:
mâini de cneaz și tâmpale cu inele,
lângă mucenicii cu smerenii,
lângă voevozii strânși la denii,
lângă Horia cu oase sfârtecate,
lângă Tudor din fântâna cu agate...*

ARTA ȘI NAȚIUNEA

In tot ce este creațune suflarească, frământare și sbucium pentru o înălțare spirituală, arta are nu numai chemarea de a fi prezentă, ci datoria de a începe, de a ajuta această creațune spirituală prin mijloacele ei de permanentizare a eforturilor și manifestărilor trecătoare ale sufletului.

MOTĂ

Omul face *artă* când prin mijloacele sale prilejuiește o întâlnire între natural și supranatural; în această întâlnire el reinvie echilibrul bunului simț, echilibru spiritual între om și cosmos, în care sunt forțele creative vecinice. Arta se face în felurite chipuri; dar nu interesează chipul artei după materialul întrebuinat de ea, ci căt cuprins supranatural, miraculos sau divin are o anume artă.

Iacă facem artă și noi români. Până azi neamul românesc a încercat o seamă de minuni artistice, de pildă în viersul popular și în cel al lui Mihail Eminescu. Cât timp un neam de-a lungul sbuciumului său istoric e în căutarea spiritului său, nu se naște marea artă. Cu cât neamul se apropiie de spirit, cu atât mai numeroase roiesc realizările de artă că razele spre centrul cercului, în punctul înalt vecin substanței eterne. Arta urmărește de aproape cristalizarea unei comunități. Fenomenul se observă azi în românlime. Duhuri străine bune sau rele, slăbiciuni imitând în formă vreo artă de aiurea fără corespondență cu conținutul nostru, inspirații originale în literatură, pictură, sculptură, muzică și arta decorativă, dar strâmbate potrivit unor schelete de tehnică străină, au continuat să preocupe arta noastră. Nu se poate spune că tot ce s'a încercat în arta românească e greșit. Multe manifestări se iau chiar la întrecere cu cele de pește hotare; dar nu de întrecere poate fi vorba, ci de tradiție, mai bine spus, de o tradiție în directă legătură cu spiritul națiunii.

Ce înțelegem noi prin tradiție? Tradiție însemnează cunoașterea legilor vecinice care stăpânesc soarele și sorii, pământul nostru și pământul altor planete, cunoașterea armoniilor universale și deci a legilor omului. Această cunoaștere se transmite din om în om sau poate fi aflată de un singur om reculesc, care depășind vremea printr-o răsturnare de valori găsește miezul vecinicieei cosmice. În acest sens, chiar vechii greci

nu aveau tradiție. Platon povestește că lui Solon, când călătorea în Egipt, un preot de acolo i-a spus: «Voi, grecii, veți fi întotdeauna copii, voi nu aveți nici o tradiție antică». De fapt acuzația preotului egiptean se răsfrângă asupra tuturor popoarelor care au continuat direcția culturii naturaliste greco-latine; noi nu avem adevarata tradiție, a pierdut-o «miracolul» grec. În ce constă valoarea acelei tradiții pierdute?» În valorificarea suprafirescului unei colectivități, în care toate personalitățile se închegau fără contur individualist, pentru că înainte de toate era actul divin care trebuia reprezentat și deci zugrăvirea lui Dumnezeu era datoria unei colectivități. *Elementele artei tradiționale sunt divine.*

Popoarele și-au schimbat de mult direcția privirilor din cer pe pământ; de veacuri artiștii suesc materia în toate chipurile, și națiunea lor a îndepărtat arta; centrul gândului lor nu este Dumnezeu, ci omul cu toate păcatele. Vrea națiunea română să urmeze acest drum care în curând se va pierde pentru totdeauna? Vrea națiunea română să-și îngroape cîntecul, poezia, visul lângă cadavrul culturii europene? Mai are semnificație pentru noi să continuăm geniul materiei *mai altfel* și să concurăm Renașterea? Nu a venit vremea, după vrednicile străduințe de atâtea veacuri dela care am învățat destul, să ne închinăm blânzi, aprigi, creștinește Celui Nevăzut? O reculegere ne va fi de folos.

Un tratat de pictură chineză din secolul al XIII-lea prevede următoare obligație pentru începătorul ucenic: spiritul său să se acordeze cu ritmul cosmic. Această poruncă străveche a picturii chinezești este valabilă pentru toți artiștii de toate speciile și din toate vremurile. Singurul și marele adevară al artistului este acordul dintre spiritul său și ritmul cosmic. Muzicantul ascultă ritmul, pictorul vede gestul și culoarea în același ritm, olarul îl fasonează în lut, sculptorul îl sapă în marmoră, arhitectul pune piatră peste piatră potrivit acestui ritm, poetul îl surprinde în cuvânt și recitatorul îl trăiește cu viață. Cine cuprinde cu înțelegerea ritmul firii, acela ia cunoștință de rostul său în viață. și tocmai ca un om care crede și se supune ritmului divin, națiunea trebuie să asculte; divinitatea scoate din adâncurile unei națiuni credincioase frumusețile acelei nații așezându-le în eternitate.

In faptul artistic sunt două direcții esențiale: cel *de sus* și cel *de jos în sus*; întâia se dă prin har, a doua o ia omul, o cere istoriei neamului său prin credință nelimitată. Momentul istoric odată împlinit, puterile tradiției vor rîma opera artiștilor. Complexul de date pe care le cere faptul artistic este pus la dispoziția artistului numai de o națiune care și-a aflat spiritul.

Șă ar putea analiza din acest punct de vedere de ce românul nu are valoare eternă în artă. Cât timp faptul istoric nu este o execuție liturgică, artistul nu are teren favorabil de lucru. Și chiar dacă azi mulți dintre noi orbii de patimi nu văd și nu simt încă sufletul legionarului român, singurul isvor de inspirație pentru artistul român în viitor, țăranul, singura realitate de până acum, îl simte.

La Iași în strada Florilor No. 20 un viteaz dă următorul comunicat:
 «Astăzi, Vineri 24 Iunie 1927 (Sf. Ion Botezătorul), ora zece seara,
 mă înțințează: «Legiunea Arhanghelul Mihail», sub conducerea mea. Să
 rămână în aceste rânduri cel ce crede nelimitat. Să rămână în afara cel ce
 sunt indoieli.

«Fixez ca șef al gărzii dela icoană pe Radu Mironovici.

Corneliu Z. Codreanu

«Această primă ședință a durat un minut...»

În acel minut un legămmânt cinstit s'a încheiat între Arhanghel și
 icoana. Căpitanul și legionarii stau de veghe. Acum pot veni poeții să
 relate faptele cerului între români...

Semne în trecutul visătorilor noștri sunt mai ales în popor. Cele
 bogate pilde se găsesc în muzica și literatura populară; poeții anono-
 ni sunt artiști desăvârșiți, neîntrecuți. Între dumnezeire și neant,
 între armonie și moarte se țese o minunată artă populară românească din
 care se vor naște cântăreții.

E atât de artistică împreunarea elementelor în opera de artă popu-
 lară, încât cel mai mare meșter de artă al nostru, Eminescu, nu poate
 întrece în *Luceafărul* armonia din *Miorița*. Să alăturăm două descrieri
 din cele două opere și se va observa punctul nostru de vedere.

Porni luceafărul. Creșteau
 în cer a lui aripe,
 și căi de mii de ani treceau
 în tot atâtea clipe.

Un cer de stele dedesubt,
 deasupra-i cer de stele —
 părea un fulger ne'ntrerupt
 rătăcitor prin ele.

○ construcție uimitoare, dar situația poetului are o direcție în care
 cresc de jos în sus. Viziunea este forțată de poet, se simte
 de a zugrăvi înăltimile. E în această descriere un artificiu care

incearcă o depășire nesocotind armonia dintre om și divinitate. În *Miorița* elementele de artă sunt într'altfel așezate.

Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână
Cu brâul de lână
Din ochi lăcrămând
Pe câmp alergând
Pe toți întrebând...

.
Tu, mioara mea
Să te 'nduri de ea...

.
Să nu spui, drăguță
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C'am avut nuntași
Brazi și păltinași
Preoți munții mari,
Pasări lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii.

Aici direcția este alta decât în *Luceafărul*, adică de sus în jos; aici poetul anonim s'a obiectivat și ascultă bătăile inimii universale, simte dumnezeuște adevărul adevărat. Nimic nu este așezat într'un exterior scornit, de necercetat, lipsit de substanță, rațional. Aici totul e în inimă. Elementele cresc în armonie supuse unui ritm divin. Transcendentul se unește cu imanentul în clipa cea mai dificilă de exprimat a morții. Totul e o impăcare. Legătura firească omenească e făcută cu durerea care aleargă a mamei, cu prezența animală — mioara, — cu prezența vegetală — brazii, păltinașii — apoi naturalul întâlneste supranaturalul în simbolul munților mari. Dela căderea stelei totul se transfigurează, se divinizează în cerc perfect de înfrățire solemnă și grațioasă; universalul, eternul pătrunde în biologic, istoria își dă sufletul lui Dumnezeu.

Intuiția populară — indiferent de planuri, și structuri — este întotdeauna adevărată. Dorul doinind restabilește în orice român armonia; doi-

nitul e cheia metafizicăi sale; nicio realizare individuală, fie ea genială nu va avea acelaș rost în echilibrul spiritului său.

Intuiția unei personalități este întotdeauna subiectivă, din care cauză îi este greu chiar unui geniu să se așeze în inima universului; unui țăran, unui înțelept sau unui sfânt îi este ușor, ceeace unui geniu îi este imposibil din cauza lipsei unei armonii simple; într'un geniu calitățile umane cresc prea mult, copleșesc prin înțelegere, sensibilitate și voință vânturând orgoliul și individualismul exagerat, ajungând la erori care duc la desfășarea dumnezeirii.

O comunitate plăsmuște o rânduială adevărată; când o comunitate iubește un Arhanghel, crede și nădăjduește în El, ea se va ierarhiza în acest spirit. Autoritatea temporală ia ființă după imaginea ierarhiei celeste. Când ne-am plămădit comunitatea după chipul și asemănarea spiritului, autoritatea temporală s'a desăvârșit. Si arta acestei comunități se poate făuri....

Artiștii nu au libertate de lucru decât într'o ierarhie spirituală; desordinea, materialismul, autoritatea temporală nespirituală au înlăturat întotdeauna arta, sau au mediocrizat-o, au închinat-o spre realism, naturalism. Cele din urmă opere de artă săvârșite de oameni înțeleși cu Dumnezeu, sunt ale evului de mijloc. Spiritul catedralelor gotice, flăcări care ies din pământ, este străjuit de sute de ființe supranaturale, himerele, așezate la înălțimi pe sulite de piatră, și cum par când păsări, când animale, împing mintea spre simbolurile vieții și credinței. O înțelegere între spirit și om a dat formă stilului gotic. Evul de mijloc pentru istoricul păgân e o vreme de intuneric, dar pentru înțelegerea creștină o epocă de glorie; faptele acelor vremi aduc un răstimp de armonie în istorie și împart naturalismul culturii greco-latine.

Platon și mai înainte Pitagora credeau în frumusețea geometrică. Credința în măsura pământească a artei a născut după vremea lui Pitagora și a lui Platon vederi greșite îndepărându-ne de statuile hieratice, de sfincși, ingeri, zei, de adevăruri; arta a creat pământește, geometric. Apollo din Belvedere, Venus din Milo sunt și azi modele; evoluția acestui fel de a vedea a culminat în eroarea cubismului. Merită să fie subliniat însă, că să ne dăm seama de momentul de criză în istoria artei, faptul că lui Platon nu-i plăcea creația naturalistă în artă. El trecea grăbit pe lângă prostia oamenilor care admirau trupul de marmură al unei curtezane dat drept zeiță și își aducea aminte de statuile egiptene gigantice și enigmaticе, în fața căror mintea se întrebă și desleagă simbolul unei liturghii vecinice. Platon nu și-a dat seama de contradicția în care alunecă arta,

dacă se aplică o conștiință geometrică unei inspirații supranaturale. Această contradicție este pricina tragediei satanice din viața marilor artiști europeni; viața lor stă mărturie pentru cei care vor să afle taina adevăratului drum în artă.

Spiritul armonios al operei de artă produs de colectivitate și spiritul chinuit al personalităților în artă va trebui cumpănat ca să nu gresim și noi drumul în viitoarea artă românească. Artiștii care au învățat din arta poporului rămân în tradiție; Homer și Shakespeare nu pot fi înțeleși fără creațiunea populară, tot astfel o piramidă, o pagodă sau o catedrală gotică, așa muzica lui Bach, așa artele decorative.

Producția bogată a poporului român e o indicație că ea poate rodi în activitatea cultă. Datoria artiștilor este de a se lăsa însămânțați de arta populară, de a nu alerga la maeștrii străini dela care nu avem a învăța decât meșteșugul; spiritul să-l aflăm în noi și în națiune, dar mai ales în credința noastră.

Elementul principal, același în toate producțiile frumoase ale țăranului român, este punctul metafizic din care pornește orice creațiune. Ceea ce îl deosebește de occidental este *transcența*, dar nu *abstractizarea*. Deci el se refuză filosofului rațional, naturalist al occidentului, care a făcut din țăranul apusean meșteșugar al materiei, tip de om practic, mecanic, industriaș, om depărtat de esență, rătăcit în rațiunea materiei, supus unui cuget cartezian. Românul urmează altă ordine: *materie, inimă, suflet, simbol, substanță eternă*; Occidentalul urmează: *ideie, suflet, rațiune, substanțializarea materială*.

Cultura românească a fost deci îndreptată greșit spre occidentalizare. O occidentalizare a românului a țintuit locului forță creatoare a neamului. S'a încercat a se aplica spiritul *Reformei* unui neam *orthodox*. Din lupta spiritului ortodox cu cel reformat s-au născut toate strâmbăturile artistice de până azi; și mai sunt încă artiști români cari nu-și dau seama.

Singurul izvor de inspirație pentru noi este ortodoxia. Drumul ortodoxiei nu este al rațiunii ci al inimii; aici se cuprinde fenomenul esențial care să producă frumosul românesc și să-l ridice pe planul universal. Suntem deținătorii unui conținut cu posibilități majore unice azi în omeneire. Toți cei cari vin cu adaptări la spiritul străin păcătuesc și țin în loc o devenire necesară. Nouă ne revine datoria de a cunoaște și de a face cunoscută frumusețea sufletului și îndemânărilor țăranului român din toate locurile, de a o pune în lumină; atunci aleșii vor veni să cânte cu adevărat.

O DATA EUROPEANĂ A MUZICII ROMÂNEȘTI

Oedip — tragedia lirică a maestrului George Enescu este opera unei vieți, plină de substanță experiențelor ei și de avânturile-i nestinse și atât de bogate spre culmile senine ale gândirii. El a crescut astfel și s'a desăvârșit odată cu ea. Deși n'a cunoscut lumina scenei și căldura publicului decât în primăvara anului (1936), la Academia de muzică din Paris, totuși o primă schiță a lui datează dinainte de războiu. (Prevederile noastre au dus-o, în 1916, odată cu tezaurul ţării, la Moscova, de unde s'a întors decât mulțumită unei îndatoritoare intervenții franceze). Dar gândul inițial al operei e mai vechi. Maestrul Enescu l-a trăit, deosebit, din primele elanuri mature spre înălțimile lumii sonore, unde se transpun în graiul cel mai dulce și totodată cel mai amar, temele eterne ale sufletului omenesc. Aceea dintre ele spre care a simțit mai puternic și mai constant chemarea gândului său creator a fost tema destinului, căreia vechii Greci i-au dat ilustrarea tulburătoare din mitul lui Oedip.

Pe urmele acestui mit, maestrul Enescu a adâncit, cu fiecare oră trăită, structura sonoră care va prinde momentele succesive ale luptei fabuloase a Omului cu Destinul, până la înseninarea supremă, pe care mizuințele sufletului său, insetat de liniște și lumină, o proiectau la capitol ei. Opera lui a căutat să le prindă pe toate în desfășurarea lor progresivă și nu în revenirea amintirii (care aduce alte tonalități). Tablourile chinuitoare din *Oedip-Rege* al lui Sofocle nu-i puteau servi singure ca susținătoare ale partițiunii muzicale. Altele trebuiau să le premeargă și altele să le urmeze. (*Oedip la Colona*).

Scriitorul francez Ed. Fleg a servit intențiunile compozitorului, remarcând în poemă sa, de-alungul a 6 tablouri (4 acte), momentele esențiale ale vieții eroului antic, din leagăn la moarte.

Pe această trămă a crescut și s'a organizat magia muzicală, în care maestrul Enescu a întrerupt sbuciumul, sforțarea, chinul și impăcarea omului de totdeauna. E o creație monumentală, de o ampleoare neîntâlnită.

nită, și ca lărgime de acțiune și ca adâncime de sensuri, decât poate în drama muzicală wagneriană. Opera maestrului trăiește însă sub un alt climat sufletesc și muzical. Ea nu ne duce nici în atmosfera artei moderne cu supărătoarea ei căutare de sonorități agresive și neașteptate, nici în aceea mai calmă și mai melodioasă a muzicii tradiționale. E o lume nouă de o solemnitate adâncă și nobilă. De la început la sfârșit impresia neuitată e de armonie, de armonie suverană, în care simții topindu-se toate contrastele sonore, toate acordurile distonante și nervoase. Dar în adânc e mișcarea subterană a neliniștilor, a strigătelor chinuite, a luptei, a desnădejdirilor și-apoi, ridicându-se peste toate, a înseninării supreme. Nici una din ele nu se exprimă în melodii desprinse, ca revărsări muzicale succesive peste părțile livretului, ci ele sunt aduse în atmosferă totală, în care vin să fuzioneze, cu fiecare moment, cântec, acțiune, orchestră, dialog. O concepție nouă și puternică a unității le stăpânește, urcând pe primul plan când unul când altul din aceste elemente, după trebuințele interne ale desvoltării dramatice. Și întreaga partitura e ca o trăire adâncită spre rădăcinile vieții a desfășurării mitului.

Succesiunea tablourilor ne poate duce mai departe și mai analitic în accastă vedere.

După preludiu, în care chemările destinului, neliniștea, străbătute pe alocurea de fășiile de lumină ale încrederii, se impletește, piesa se deschide pe riturile unui botez antic, într-o imensă desfășurare de acțiuni de mulțumire și de propițiere. Un moment ne aduce înainte cântecele de fluier ale păstorilor cari se închină nouului născut, dând o clipă impresia că amintesc modurile muzicale autohtone; ele se hrănesc mai curând — ne pare — din străvechea substanță a cântecelor pastorale elene.

În toată această parte acțiunea scenică ieșe pe primul plan, iar elementul simfonic e ca un fondal, determinând atmosfera învăluitoare în care se desfășoară veselă acțiunea. Deodată însă ritmul este rupt, ceremonia îngheată și vocea adâncă a lui Tiresias se aude vestind cu vehemență crescândă proorocirea funestă. E întâiu o coborâre cromatică pe terua durerii, după care vocea se ridică aspră, strigând răzbunarea zeilor nesocotiti: copilul născut va fi în viață ucigașul tatălui său și soțul mamiei sale. Și atunci într'un sentiment de oroare nedescrisă și de spaimă frumoasele teorii de fecioare, grupurile de dans, de ostași și de păstori se destramă și lumea fugă în vierițe immense. Dar fuga aceasta trece dincolo de scenă și în orchestră și pe instrumente, din registrul de sus, are loc o nesfârșită alungare de tonuri, care prelungește în adâncul simțirii

panica nespusă a clipei... Apoi totul scade: în față, punctată de muzica în descreștere, se desfășoară doar șoptită scena tainică în care Laios încredințează unui păstor copilul spre a fi dat morții.

In primul tablou al actului următor, acțiunea e redusă și orchestra se concentrează asupra frământării sufletești, asupra chinuitorului dialog interior al lui Oedip (la curtea lui Polybos, unde crește ca fiu al acestuia). E o muzică mereu înnoită, frământată ca și sufletul eroului de oracolul ce-i desvăluie soarta, fără puncte de sprijin pentru memorizare; ea poate fi asemuită celor mai grele pasagii din lucrările de maturitate ale lui Wagner, dar cu un accent patetic ce lipsește acestora.

Acțiunea câștigă loc în al doilea tablou al actului (scena omorului), în care accentele celei mai nelecuite amărăciuni, unde se pierde însuși interesul pentru viață, duc până la revoltele și violențele extreme, uneltite, parecă, peste voința conștientă a omului, dintr'un adânc de fatalitate inexorabilă. Momentul e prins în contrastul dintre cântecul liniștit al păstorului, într'un colț de pașiște însoțită, și furtuna care urcă mereu din regiunile de jos ale orchestrei, pentru a cuprinde o clipă om și văzduh și a se mistui apoi în rătăcirea sufletească a lui Oedip care fugă.

Cu ultimul tablou al actului suntem în miezul logic al tragediei. Impresia e neuitată de la strania melopee a paznicului, veghind în noapte pe zidurile cetății, până la ansamblurile de la sfârșit, trecând prin dialogurile extraordinare, de mare dramatism, dintre Oedip și Sfinx, care-l aștepta adormită «în lăcașurile fără glas ale visurilor veșnice». Căci ea este fiica destinului și enigma ei repune în desfășurarea acțiunei și a muzicii tema fundamentală a tragediei:

Eu sunt odrasla
Destinului
Ursitei tale rele!
Cunoști destinul, Oedip?
Și pulberea și fiara
Și steaua de pe cer sunt duse
De mâna lui.
Și Zeii... chiar și Zeii sunt înlănțuiți
De el!

.

Și-acum, Oedip, răspunde de cutezi,
În lumea fără margini, mică prin destin

Răspunde tu, numește o ființă
Numește un lucru
Mai tare ca destinul!

Si Oedip răspunde: E omul!

— Omul? — și hohote de râs se aud, sfâșiate de vieri: omul mai tare ca destinul? Dar Sfînxul cade pentru că destinul lui Oedip să se înplinească, ci murind îi strigă:

Viitorul îți va spune dacă Sfinxul
Pe când moare își plângе înfrângerea
Sau ride pentru biruintă sa (trad. Ciomac).

In toată această parte, în care elementul vocal ieșe pe primul plan, pe când orchestra îl încadrează, formând un fond de conflicte tonale aspre și patetice, muzica dă adeverata ampolare sensurilor, aducând elementelor schematic ale poemei o adâncime sguduitoare. Si iat-o subliniind apoi, în vaste ansambluri, după dramatismul incordat al dialogului, triumful lui Oedip asupra sfinxului, care e și triumful destinului asupra lui Oedip.

Căci triumful acesta îi aduce tronul și pe Iocasta, regina-văduvă a lui Lajos.

...Si zeii trimis ciuma în Cetate.

Intr'o vastă încadrare scenică, actul al III-lea e cel care ridică spre momentele culminante acțiunea dramatică și în care plângerile urmând plângerilor, acuzările acuzărilor, mânia mânii, tensiunea crește până la actul de supremă desperare, în care groaznicul fapt al paricidului și al incestului descoperindu-se minții rătăcite a lui Oedip, acesta își scoate ochii, pe când Iocasta se omoară. El începe în accente de amplă și adâncă tristețe care stăpânește multimea prosternată pe treptele templului. Când cortegii mortuare, urmând cortegii mortuare, trec despicându-și drum printre oameni, în urma fiecăruia un lung țipăt de jale se ridică din multime, cerând îndurarea zeilor. De aci mișcarea crește, muzica devine tot mai aspră, cu replici scurte, vehemente pentru ca după momentele culminante de oroare și disperare să se încheie pe o notă mai calmă, luminată de duioșia devotamentului Antigonei, urmându-și tatăl orb și izgonit din cetate.

In ultimul act muzica se înscenează. E o minunată simfonie pătrunsă de emoție religioasă, în care se aude cântând viața de armonie a pădurii sacre de la Colona. În marginea ei și acum la capătul vieții, Oedip,

sprijinit de Antigona se odihnește la fântâna, unde vin pelerinii conduși de Teseu. Un oracol a hotărît victorioasă cetatea care va avea mormântul lui Oedip și Thebanii, cu regele Creon, vin să-l caute aci spre a-l chema în patrie. Dar nici rugămintile, nici amenințările nu-l înduplecă. El aude acum chemările albelor zeițe. Și lăsând Athenei mormântul său și grija Antigonei, el urcă luminat de grație divină, spre peștera sacră, unde găsește liniștea ne mai turburată a sufletului. E aci o uimitoare ascensiune muzicală în care temele se spiritualizează, sentimentul de eliberare interioară împlinindu-se într'un act de înaltă credință, în care viața omului se împărtășește din puterea minunii și luminii dumnezești. E neîntrecută desfășurarea aceasta armonioasă — dominată de mari linii melodice — de o înaltă seninătate și de adevărată transfigurare religioasă, în care se încheie destinul cel mai frământat și mai patetic.

Astfel se înfățișează tragedia lirică ce dă viață, pe marile cercuri ale lumii, luptei Omului cu Destinul, înfrânt de acesta, dar ridicându-se deasupra lui în iluminarea divină a libertății lăuntrice.

Hrănire din această nobilă substanță și largit astfel în orizontul său uman, lirismul de mare intensitate al maestrului Enescu atinge aci regiunile superioare ale realizării clasice, spre care năzuește deopotrivă și înalta artă a compoziției sale. Partițiunea muzicală e lucrată cu ultima îngrijire, cu nesfârșitele resurse ale unui mare virtuos și ale unui mare savant. Nici un amănunt nu e lăsat improvizării, ci locul fiecăruia e fixat cu o siguranță și cu un simț al unității totale, care dă o ținută de stăpânire și de nesfârșită nobilă și ieșirilor celor mai vehemente ale limbajului muzical, accentelor celor mai crude, fără a le scădea, o singură clipă intensitatea și puterea patetică. Toate concurg spre a face din *Oedip* un cap de operă clasic: și valoarea generală a ideilor muzicale, și structura echilibrată a compoziției și disprețul aristocrat pentru ușurințele genului.

Realizat în afara ori cărei influențe de concepție sau de tehnică, din izvoarele unei simțiri puternice și originale, înălțate, prin puterea de abstracțiune a gândului, pe planul valorilor general omenești, cărora vechea lume clasică le dă graiul potrivit, *Oedip* însemnează și titlul de nobilă și unei culturi naționale și o dată epocală a muzicii europene. El atinge, într'adevăr, gradul suprem de abstracție și universalitate spre care poate năzui cântecul unui popor, ce se recunoaște în el prin elementele sale cele mai străvechi și evocatoare, acelea poate, din care a

trăit vechea muzică elenă și pe care au crescut formele europene divergente de mai târziu.

Prin tot ceeace aduce, maestrul George Enescu dă, între contemporanii săi, viață unei lumi sonore noi și socotim interesant să cităm aci, scrisoarea, pe care bătrânul profesor al lui Enescu, André Gedalge, a trimis-o, încă din 1923, criticului muzical de la *Action Française*. Putem surprinde aci, în judecata unui strein, situaarea maestrului Enescu între contemporanii săi cei mai de seamă:

«Ravel și Milhaud au fost elevii mei, ca și Schmitt, Enescu, Rabaud, d'Ollone, Koechlin Levadé, André Bloch și mulți alții ale căror tendințe au fost din cele mai deosebite. Din cei șase, faimoșii, cari cred că revoluționează muzica, doi sunt elevii mei, Milhaud și Honegger. La toți am căutat, intotdeauna, să le respect tendințele, arătându-le însă neincetat că cu cât vrei să te eliberezi de reguli, cu atât trebuie mai mult să le cunoști, să le stăpânești substanța și să le gândești. Iată de ce toți acei cari și-au învățat cu mine meșteșugul lor, au fost în stare să creeze opere cărora să le dea, în lipsa ideilor originale și într'adevăr personale, o intorsătură de expresie mai mult sau mai puțin singulară. Singurul, dintre toți, care, după părerea mea, are o personalitate adevărată și care nu-mi dă impresia că deformeză idei curente pentru a le face să pară mai nouă, este Enescu. În fond, și iată tot gândul meu, el e singurul care are, într'adevăr idei și suflu»¹⁾.

ION I. IONICA

1) A. G. Scrisoarea din 16.X.1923; cf. *Action Française* din 20.III. 1936.

CUVÂNTUL RÂNDUELII

CONTRA INSUȘIRILOR NOASTRE... —
Nu răcori, când se combată naționalismul tineretului de azi, se chiamă în ajutor și acest ultim și definitiv argument: *noul naționalism* contrazice insușii felul de a fi al Românilui, venind împotriva «celor mai adânci insușiri ale acestui neam».

Când vine dela cei ce, dincolo de tâlcul lui interesat, nu mai au nimic comun cu neamul nostru, «argumentul» nu ne miră. Sunt prea cunoscute metodele lor lase, de atac furios, de rea credință pentru a ne mai surprinde ceva.

Dureros este când capete și căpetenii ale noastre, poate de bună credință, își insușesc fără cea mai mică bănuială, «argumentul» acestia «naționalist». Ulimitoare este grabă cu care viața condamnările pe temeiul lui. Descerajatoare este lipsa de cumpărire și, mai înainte de toate lipsa de iubire, cu care părinții spirituali ai noștri se întrec să arunce cu tină în frunțile neșaptecate ale tineretului care luptă.

Dar, dacă lucrurile stau așa, vor fi având, în lupta noastră, un tâlc; vor fi având, pentru marea îsbândă, un rost: tâlcul despărțirilor rodnice, rostul biruințelor fără prihara. Să le primim așa cum sunt și, fără supărare, să le prețem noima.

Să le primim — și să ducem mai departe, hotărât și deschis, peste ele și împotriva lor. Lupta de desrobire lăuntrică a neamului românesc. Să intelegem interesele și căile deosebite ale celor protivnici, dar să-i întrebăm pe bătrâni noștri dascăli: Care fire a Românilui se înăbușită de formele nouului naționalism? Si care cinsușiri adânci ale acestui «neam» sunt născute de noua educație națională?

Nu cumva firea noastră de oameni comozi, nepăsători, lipsiți de simțul vieții obștești, muncind pe chefuri și pe apucate? Nu cumva suntem în primejdie de a înlocui vesnică și usoara noastră zeșlemea, neconcenția și goala vorbărie, critica cu orice preț, văcăreala brațelor incuticizate, cu finătă demnă și serioasă a muncii stăruitoare, a cugetării temeinice, a făței tacute? Nu cumva disciplina pe care o deprinde noui tineret, în cugetare și acțiune, în vorbă și învăță, nimiceste moștenirea de indolență și tembelism a Românilui de veacuri? Sau curajul, denumitata neîntinată, avântul eroic, spiritul de jertfă, nu cumva smulg din rădăcini vechile deprinderi de încovoiere și lositate, de frică și trădare?

Ne robim semnelor? Nu știm la care semne se face aluzie. Răspundem totuși: da — atunci când aceste semne intrupează gândul jertfei totale pentru o biruință dreaptă. Prețuindeni și întotdeauna au existat și vor exista semne văzute pentru «înțelesuri și talne nevăzute».

Oare steagul fără, nu e un «semn» căruia ne erobim cu toții întru apărarea pământului și neamului nostru? Si crucea nu e «semnul» sfânt al jertfei pentru altul, căruia ne închinăm întru nădejdea mânduirii și întregirii în duh și adevar?

Si apoi, dacă formele de educație legionară sunt «simple imitații, goale de înțeles, periculoase ca urmări», dece se grăbește, la rândul lui, să le imite Statul însuși, în organizații pentru tineret, cu «uniforme» și «parăzi»?

Îar dacă e vorba de «exhibitionism în port, în uniforme», apoi pe-acela căutați-l, vă rog, în altă parte decât la legionari, cari n'au bani și hasna de așa ceva! Si tot acolo veți găsi și

«formele goale de înțeles», «primejdioase ca urmări»...

Aici, în rândurile tinereții legionar nu le vezi găsi, oricât le-ați căuta. Pentru că legionarii nu sunt prinși cu arcanul, nu sunt momiți cu undița avantajilor personale. El alcătuiește și sporește aceste rânduri, dintr-o chemare tainică, ce le răsună 'n suflet, din alte adâncimi de cuget, din alte depărtări de viață. El vine de bunăvoie, atrăgi de un miracol. Se dăruiește, în cea mai desăvârșită libertate, ascultării depline, suferință, jertfe totale. Nimic nu îl se pare prea mult, pentru măntuirea neamului lor.

Total se poate imita, când e vorba de semne și forme. Fondul însă, sufletul însuși — nu. Și acesta poartă pe legionari în temniță și în groane. El îi face să sporească lăuntric prin suferință și jertfe, ce nu pot fi imitate. El singur îl duce la biruință, care, fără acestea, nu ar putea veni.

Și iată cum, formele — când sunt pline de viață — și semnele — când sunt trăite în nouma lor măntuitoră — dețin de a robi sufletul cuită, îl elibereză și îl sporește, întărinindu-l însușirile bune, nimicindu-i pe cele rele. Și care din ele credești că-s cele mai adânci? Cele ce stau ascunse și nu ies la iveală în fapte de îspravă — sau mai degrabă acelea ce se vădese mai lesne și mai des, la fiecare pas, în tot ce întreprindem, în tot ce-am săvârșit?!

Vedeți, Domnule Profesor Iorga, — și vă rog să ne iertați această întâmpinare — ceterim în cărti că și Dvs. ați fost cândva pe drumul acesta (pe care, ar fi cam mult să ziceți că l-ați «creat» Dvs., numai Dvs.). Bibliografiile văzute opere ce-ați adunat, vă pot aduce să revedești pagini care au insuflat cândva piepturi de luptători. Să nu vă gândiți la acel 1906, care a fost mai puțin decât ați făcut să se credă — alcătuind de îndată un volum de «documente» — ci la 1917, când cuvântați «pentru întregirea neamului» și luptați pentru creaarea «sufletului românesc» birutelor.

Ei bine, tineretul care luptă astăzi pentru același suflet românesc, în locul «sfaturilor» ce îl le dați acum, acele pagini de mare suflet,

— pe care Dvs. le-ați uitat, — vă cere să le receliteți, — dacă nu le-ați renegat cumva...

D. C. Amza

STIINȚĂ ȘI FILOSOFIE

CLASICISMUL LUI DAN BOTTA. — Acest poet cu atât de alese însușiri muzicale, îndrăgostit al ideilor și formelor pure, nu rămâne numai la cântec, ci scrisul său trece și într-o altă lume, aceea a cugetării. Preocupările sale sunt mai ales din domeniul artei. Nu numai arta ca meșteșug, ci mai ales ca atitudine de viață.

Dela început, Dan Botta se așeză sub semnul Athenei, zeița ideilor pure, a măsurii, a spiritului clasic.

Creația artistică este un complex de viață. În primul rând creație înseamnă atitudine. Muzicianul, pictorul, poetul sunt oameni integrați legilor universului, armoniilor lumii. El exprimă pe calea artei, toată această gamă a integrării și participării omului în ordinea cea mare a lumii. Arta nu e decât o răsfrângere a acestei integrări și participări.

Dan Botta iubește formele pure și precise, iubește ideile cristalizate, principiile, iubește armonia și echilibrul, toate trăsăturile esențiale și caracteristice ale spiritului mediteranic. Atât ceeace privește trăirea noastră în spirit cât și realizările artistice produse de contactul nostru cu lumea, impun ca legi firești ale omeniei, atitudinea și meșteșugul clasicismului. Plenitudinea sufletească, echilibrul perfect între elemente, limitele, sunt aspecte ale clasicismului. Geometricul, armonicul, lumina îl sunt deosemenea aspecte caracteristice. Inteligența la act de creație, este o dominantă a spiritului clasic.

După o închinare Athenei, zeița care veghează limitele și armonia, Dan Botta analizează, condus de această lumină și pătruns de spiritul ei, o seamă de teme atât în ceeace privește «frumosul românesc» cât și frumosul în deosebitele-i înfățișări ale poesiei, picturii, muzicii, dramei, etc. Setea acestui poet, pentru «concepțile mediteranei» și pentru toate stră-

butele marii sedice care a dat civilizația europeană, îl poartă nu numai către o redare justă și cumpănătă, ci de-alungul paginilor acestei cărți, poetul Dan Botta se desprinde pe neaințite și se înalță către sferele cântecului. Imaginele se succed, se suprapun, metaforele rodesc, ideile se leagă și se topesc în masa cântecului, ca sămburi tari de lumină.

Peste tot străbate un duh de neliniște și frezmăt cules în legile riguroase ale cuvântului care finează și impărtășește. Peste tot cuprinsul cărții stăruește o atmosferă de farmec și imponentabil, care ni-l arată pe Dan Botta așa cum e: un poet stăpân pe arta magică a cuvântului și a cântecului, un poet al ritmului interior.

Filosofia artei, cugetarea lui Dan Botta sunt imbăiate de elemente proprii artistului.

Ernest Bernea.

CRITICĂ ȘI LITERATURĂ

PAGINI DE ISTORIE ȘI CRITICA LITERARĂ. — D-l I. E. Toroușiu căruia îl dedicăm marea serie de *Studii și documente*, menită să contribue prin materialul imens ce aduce în lumină, la reînnoirea judecății și istoriei noastre literare (și va trebui să ne oprim, într-o zi, cu tot răgazul asupra celor șapte voluminoase tomuri), ne oferă, de curând, ca strânsă peintre picăturile de libertate ale muncii sale nimice, o culegere de studii și recenzii literare de cea mai frumoasă ținută critică. Sunt adunate în volum mai multe articole publicate, din 1932 încoace, în revistele *Făt-Frumos*, *Mihai Eminescu* din Cernăuți, și *Litere din București*, cărora se adaugă și câteva noi capitole medite.

Cu excepția primelor două studii și a scrierii prelață, în care se vorbește justificat de o carte a cărții românești (de conținut și duh), restul este în întregime consacrat esseurilor, arhitecturii și lucrărilor critice, apărute în ultimii ani, asupra lui Eminescu. D-l Toroușiu e un recenzenț temeinic informat și familiarizat — ca un demn bucovinean — cu toate amă-

nuntele biografiei și bibliografiei eminesciene. Dar dela început până la sfârșit, lucrarea d-să, în care rectificările și completările erudită și abundă, e o operă de supraveghere și pe alcătuirea de dreaptă chirurgie, foarte bine venită în cultura noastră. Într-o epocă în care se afirmă pur și simplu, d-să afirme totul cu dovada care sprijină afirmațiile.

D-lui T. Argezi, I. Sângiorgiu, G. Călinescu și Al. Ciorănescu îl rămân în deosebi în doratori pentru ele. Cel din urmă b. o. «descoperise», cu o juvenilă întrecere, în *Revista Fundațiilor regale* — care se păstrează cu completețe unor asemenea descoperiri — ceea ce numea emblematic «a două operă a lui Eminescu». D-l T. indică paginile edițiilor curente la care se pot identifica descoperitele opere. De o nu lungă stâruință (aproape jumătatea cărții) se bucură d-l Călinescu. Punctul de vedere al d-lui T. este foarte apropiat, pentru primul vol. biografic, de cel exprimat în revista noastră (cf. I, 3). D-să duce însă, mai departe, în cercetarea întregii opere critice, un examen de amănunt și de migală, care identifică de multe ori izvoarele informațiilor nemărturisite și, aproape pretutindeni, corectează texte și date. Aceasta îl permite nu numai contestarea teoretică a interpretărilor de fantasie, ci și, nu așa de multă, denunțatorul moravurilor care se instăpânește tot mai mult în critica și în publicistica noastră pseudo-stiințifică, dela infatuarea lipsită de meritul elementarel informații, până la lipsa de corectitudinea în utilizarea izvoarelor, cu ignoranța voită a muncii altora și aproape universală lipsă de conștinciositate.

Dincolo de conținutul material al acestor critici, vrem să menționăm aci, continua preocupare a autorului, de metodă; de metodă, mai cu seamă în ținuta ei morală. D-l T. se face denunțatorul moravurilor care se instăpânește tot mai mult în critica și în publicistica noastră pseudo-stiințifică, dela infatuarea lipsită de meritul elementarel informații, până la lipsa de corectitudinea în utilizarea izvoarelor, cu ignoranța voită a muncii altora și aproape universală lipsă de conștinciositate.

Paginile sale de curaj sunt și pagini de plătită pentru marii noștri morți pe care îl apără de povara greșelilor curente păstrate de ignoranța unora, de reaua credință și de inchipui-

rea bolnavă a altora (cf. în această privință și revizuirea procesului literar Eminescu-Panu, pg. 108).

Străduința d-lui I. E. Toroușiu servește astfel ideea de adevară istoric, de cinstire a spiritului, continuu treaz și suspicios în cele mai mărunte afirmații, și prin acestea, de răspundere și de autoritate a scrisului.

Ion I. Ionică.

TÂRĂ — poemul înălțării românești de măine, cu care autorul lui «Floria» deschide noua colecție a *Rânduelli*, este o mare rapsodie a frâmântării sufletești de astăzi.

Este viziunea poetică a tinerilor: «crainici iuți ai unei noi vieți». Nu este nevoie să le spună pe nume; se simte din fiecare cuvânt cine sunt:

«flăcăii de bronz»

ce merg:

«ca din fund de pământ ca din piatră,
spre o nouă, veșnică vatră...
le simți dărjenia, din ochi din falcă
din fețul cum calcă,,
din patima lor aspră și idolatră,
din pumnii de piatră...».

Se știe care sunt «flăcăii Ingeri» gata să infrunte orice, toți într'un gând, pentru o nouă viață, pentru o nouă țară. Cerul li va răsplăti pentru «nemărginita lor învoibuzare».

Dintre «mulțimile oarbe» se alege «unul». Două pagini într'adevăr mărețe îl înfățișează:

gândul lui : rege...
vorba lui : lege...
vrerea-l : platoș de nelinfrânt...
pasul lui : cutremur de pământ...»

Pentru el

«pacea-l mai pace, răboiul mai crunt...
pentru el sunt toate-așa cum sunt».

Veacul să-l boteze cum vrea; pentru el toți sunt gata să moară. Bâtrânilor însăși, pornind la luptă, stau drepti «la vorba lui împăratească».

E poemul iubirii și al muncii nelinfrânte pentru țara «mândră ca un soare» a lui Ionel Moja.

Îndrăsnești,

«cu vreri ca pentru mil de vieți;
cruzi pînă la uitare de sine,
pentru-un îndărătnic pas spre mai bine»,
fi unei țări întregi muncesc, uitând de ei:
«își uită de pâine, de apă,

de truda ce înima și palma li-o crapă»
pentru «vrerea flămândă, nebună» ce-i îndeamnă mereu.

E scris cu avânt, cu tărie, cu sete de viață nouă, de suflet nou...

In ritmul versurilor, cu bătăile înlimii accelerate, parecă urci munți înalți, sus, mereu, spre slavă, spre măntuirea unui neam.

E. I. Georgescu

TEATRU

O LEGE. — O lege oglindește spiritul obiectului legiferat. O nouă lege pentru organizarea Teatrelor Naționale, Operelor Române și a Spectacolelor a fost votată de Parlament în grăbă obișnuită lumii noastre politice. Ultimale legi — cele din 21 Martie 1926, 10 Iulie 1929, modificările din 25 Martie 1931, 22 Iulie 1931 și 6 Aprilie 1932 — s-au dovedit a fi neputincioase în acest domeniu. D-l Victor Iamandi a alcătuit o nouă lege tot atât de neputincioasă ca celelalte; ea nu oglindește spiritul teatrului românesc și nu corespunde nevoilor strigătoare la cer ale națiunii.

Activitatea teatrală în România nu are scop spiritual și nu se integrează în sufletul nației ca școală și biserică. «Teatrul, alături de școală și de biserică, poate înălța o nație decăzută, la conștiința drepturilor și misiunii ei istorice. El poate pregăti și înălța la luptă desrobitoare o nație». (Corneliu Z. Codreanu: Pentru Legionari, pag. 68). Din noua lege nu se desprinde nici scopul acestei instituții și nici nu organizează o gospodărie fără scop creată.

Dar să vedem cum stau lucrurile. Sunt în țară următoarele scene sprijinite de Stat: Teatrul Național din București, Opera Română din București, Teatrul Național din Iași, Teatrul Național din Cluj și Opera Română din Cluj.

Deci, pentru 18.000.000 locuitori activează oficial trei Teatre Naționale și două Opere. În capitala țării fără însemnatate și indatorire culturală și artistică activează compania soților Bulandra, compania Ligii Culturale, o companie fără nume la Teatrul Comedia; mai sunt teatre care se ocupă cu trivialități îngăduite, cu farse și reviste, toate la periferia bunului său. Propaganda culturală care ar fi posibilă cu ajutorul teatrului la sate și orașe, e lăsată în voia întâmplării. Din când în când vreun impresar lacom de căștig alege un actor, un «succes» bucureștean și se repede în orașele mai de seamă răspândind putregaiul din centrul țării. Teatrele Naționale fac turnee când pot și acelea cu sălile goale. Dece vor și Teatrele Naționale căștig? Pentru că nu au nicio intenție culturală și artistică. Deci, teatru pentru sate nu avem, pentru orașele de provincie sunt cel mult douăzeci de spectacole de oraș de calitate inferică și mai ales imorală. În provinciile noi mijlociu zeci de trupe minoritare recunoscute de oficialitate. Cunoscând că de folositoare este propaganda prin teatru la noi în țară și prin locurile locuite de români din afara țării, nu am făcut și nu facem nimic. Nu avem nici măcar la Oradea, Arad, Timișoara, Sibiu, Brașov, Craiova, Constanța, Brăila, Cernăuți și Chișinău teatre care să păstreze focarele de entuziasm ale națiunii și să înalte gândul și sufletul românului.

Ce îndreptări aduce noua lege în această stare? Niciuna. și ce frumos e redactată!

Art. 1. — Teatrele Naționale și Operele Române au de scop cultivarea limbii și muzicii românești, precum și educarea publicului prin manifestații de artă superioară. (Partea I, Titlu I, Dispoziții generale).

Gândită-să legiuitorul în toată înșirarea de articole cum se ajunge la cultivarea limbii și muzicii românești, și cum se face educarea publicului, și cum se ajunge la manifestații de artă superioară? Gândită-să legiuitorul la ce lucru astăzi Teatrele Naționale, la spectacolele lor lipsite de vlașă, moralitate, la ridicarea niveliului artistic a scenelor noastre? Educație și cenzură imitarea pe sfânta scenă românească a teatrului de bulevard din apus, perindarea superioră în tot ce au ele mai exterior, material

și desgustător? Aceste altare sunt terfelite în sentimentalism josnic și în nepricepere. Repertoariile nu au selecțiunea clasicilor și a pieselor românești; nicio directivă ideală nu animă activitatea acestor teatre; întâiul regisor venit din străinătate cu o marfă de succes poate da peste cap ideia unui teatru național transformând scenă în salon de mode; actorii sunt obosiți și chinuți de rătăcirea conducerilor; elementele tinere nu sunt întrebunțate și nici pregătite; educarea publicului e îndreptată spre vulgar și material; literatura originală e căt mai puțin interpretată, orice prostie dramatizată din străinătate e mai bună decât o piesă românească.

La această stare se mai adaugă câteva interese care au alergat la Cameră și Senat cu amendamente, și... legea s'a votat.

Articolul 143, b, c, partea IV, cap. I spune: «Aplicarea dispozițiunilor prezentei legi intră în cadrul Direcțiunii Generale a Teatrelor și Operelor ale cărei atribuții sunt: De a îndruma și coordona activitatea tuturor teatrelor regionale și comunale (sic), hotărind normele după care acestea vor avea să funcționeze din punct de vedere artistic și administrativ».

Nicăieri nu se spune care sunt aceste teatre. Ele nici nu există.

Și mai departe: «De a supraveghia reprezentările trupelor particulare oricare ar fi genul lor de spectacol, luând măsuri pentru bunul mers, din punct de vedere național, moral și al propășirii artistice din întreaga țară».

E locul să întrebăm, ce se înțelege prin național și moral, dacă faptele dovedesc contrariul? Examinând activitatea Teatrului Național din București, activitate model pentru celelalte teatre, ne convingem că punctul de vedere național nu este înălțat jucându-se aproape 70% repertoriu străin, în restul de 30% repertoriul românesc slab jucat, nesemnificativ, fără ascendență asupra publicului; punctul de vedere moral nu există, deoarece chiar *Troilus și Cressida* de Shakespeare a fost reprezentat căt se putea mai moral; și propășirea artistică din întreaga țară e un vis frumos, după cum se observă din cele relatate mai sus.

O îndreptare în activitatea teatrală nu e posibilă decât prin idealizarea tuturor elementelor care o compun, printr'un flux vital al societății

mistică și curată pe care o pregătim, prin jertfe și munci dezinteresate, prin slujba religioasă a artei dramatice îndeplinite de o seamă de actori crescuți și desăvârșiți la școala eroică a suflului nou.

Haig Acetian

MISCAREA REGIONALĂ

ANALELE BRAILEI. — La șapte ani de existență, publicația brăileană merge tot mai sigur spre deplină limpezire a scopurilor sale. D-l Ing. Marinescu are în această sfârșitare meritul unei durate pline de făgăduințe și a unui număr de idei juste. D-sa s-a străduit să strângă energiile brăilene în jurul publicației pe care o volează a lor. O revistă «de cultură locală brăileană», iată ceea ce cauță și ceea ce sunt în mare măsură *Analele Brăilei*. Programul acesta conținut este înfățișat în două articole ale directorului, în ultimele numere pe care le avem înainte (nr. 1, 1934 și nr. 1, 1935). Suntem mulțumiți să însemnăm aci, pentru cititorii *Rândupei*, substanța unor curajoase mărturisiri de regionalism cultural: «Noi înțelegem să fim Brăileni nu numai fiindcă locul la Brăila, ci fiindcă descoperim și adâncim specificul brăilean. Aceasta este singurul mijloc prin care un oraș își deschide propria fire, își creează simțul tradițiilor sale și își aduce contribuția valabilă în cultura națională» (1934, I). Concepția culturii locale își găsește o mai largă dezvoltare într'un prim articol al anului următor (Nr. 1 apărut abia în Sept. 1935). Gândul călăuzitor al directorului revistei e — se pare — de a căuta, cu tovarășii săi de lucru mărturia simțirii și a muncii lor brăilene, hotărind, totodată, între chipurile vieții locale, împlinirea acelei potriviri superioare, în care o societate căștigă știință de sine și ajunge să-și încheie o cultură a sa.

Urmând aci o idee a prof. Rădulescu-Motru, într-o asemenea convergență a factorilor locali — sufletești și materiali — ar vrea să vadă d-l ing. M. sensul unei vieți culturale specifice.

In fapt o convergență e dată dela început în

însăși firea vieții sociale de oriunde. Că ridicarea ei pe planul conștiinței prilejuiește o întoarcere asupra sa, menită să întărească, să crească și să unifice mai desăvârșit puterile de unde se înalță.

Așezând dar în acest din urmă proces viața culturii, d-l ing. M. își găsește firesc îndrepătă luarea aminte spre partea de sistematizare a energiilor, de ridicare a dispozitivelor care fac munca productivă, de transformare și adaptare a mediului de către om. «Vom avea de urmărit — spune d-sa, citând rânduri scrise acum șase ani, în fruntea primului număr al revistei și aducând înainte titlurile de vechime ale regionalismului brăilean — în ce măsură peisajul primitiv al locurilor brăilene a fost transformat și umanizat prin folosirea social-culturală ce-au știut să dea brăilenii, în decursul istoriei, mediului lor natural local» (pg. 7).

Dacă d-l Ing. Marinescu e prins de această față a lucrurilor și pentru că ea se leagă de o problemă de mare interes actual: viața românească a Brăilei. De altfel soartea particulară a Cetății dunărene: schelă românească, cetate turcească, port cosmopolit, face ca viața Brăilei să ne apară ca un fel de recucerire continuă a orașului de către populație românească și de sfârșitare de instăpanire a acesteia asupra elementelor lui materiale, economice și tehnice, de origine eterogenă. Currentul de inovații și de considerabile bogății, care de 100 de ani a crescut în portul dunărean, nu î se pot opune dir partea unei populații, care vrea să-și aibă viața ei acolo, decât o organizare de noi întreprinderi de muncă adaptate și o stimulare apoi o sistematizare de energii creative.

Dacă în această privință constatăriile nu sunt de loc incurajatoare, totuși într-o asemenea direcție trebuie să meargă grija și sfârșările cele dințitul ale intelectualilor localnici.

Nu toate însă. Căci realitatea culturii nu se îsprăvește aci pentru că nici nu începe aci. Îi ea se găsește, dintr-un proces originar, rezonanța sfintei comuniuni a omului cu duhul pământului și cu înaintașii. Tot atât de mult că activitatea oamenilor de astăzi, se reflectă și se explicitează în ea istoria cetății și privilegiile

hotărtoare de orizont sufletesc, a cămpiei dunărene. Și astfel, dacă Brăila (ca și Galați, în alt fel) datorează comunității românești formarea unui *tip de om*: negustorul îndrăzneț de perspectivă continentală, navigator dunărean, tot ea va avea să aducă, în simțirea românească, nota de magie a apel. În taina adâncurilor, în jocul luminii și în desighul bălților. E o largă provincie care se determină acolo și pentru care Brăila și în altfel decât Galați, va avea să vorbească.

In numeroele pe care le-am putut parcurge, diversitatea subiectelor tinde să întregească, pe această linie, preocuparea majoră a d-lui M. Găsim astfel într'unul din ele un fragment al frumoasei conferințe de mai veche dată, a d-lui Iorga asupra Dunării românești. Apoi studii de istorie regională: *Catagrafia locuitorilor și a venitului din județ Brăila la 1828; Dărămarea cetății Brăilei, 1829* (Documente), ambele date de d-lui M. Popescu. O mențiune deosebită să facem pentru studiul prof. Gh. Mihăilescu. Ultimul din ele, *Importanța comercială a Brăilei în epoca 1358—1540*, e plin de date de mult interes privitoare la vremea de înflorire a Brăilei dinainte de invazia și cucerirea turcească. Schelă însemnată a Tării românești la Dunăre, au trecut încă la acea epocă îndepărtată, când se face pomenire de ea în privilegiul de comerț acordat de Vladu Vodă Brașovenilor la 1368, Brăila pare a-și fi legat creșterea sa comercială de relațiunile continui cu Brașovul, dela care și înspre care mărfurile luau «vechiul drum al Branului» (Câmpulung-Târgoviște-Târgșor-Valea Ialomiții-Orașul de Floci-Brăila), «comerțul Brașovului cu Brăila împrimă un alt ritm negoțului brâilean, dându-i, în același timp un caracter internațional, prin stabilirea de relații oficiale cu Tara Ungurească, pe unde treceau mariile drumuri comerciale dintre Apusul și Răsăritul Europei. Într-un asemenea cadru se așeză... negoțul cu Bizanțul, cu Caffa și cu Liowul îndepărtat...» (pg. 23—24).

Dar pe drumul Branului, și încă din anii cei mai vechi, au venit spre Brăila nu numai mărfuri ci și oameni din munți. Curentul acesta de populație munteană din țările de dincolo de

Carpați, intrerupt timpuri îndelungate de imprejurări politice, dar mereu reluă, a fost cel care, dela 1829 începând, și mai intens, a întărit elementul românesc al portului dunărean, aducând în lupta comercială a orașului, invadat de streini, o putere de rezistență superioară. «Singurii cari în Brăila noastră au ținut piept situației, cu tenacitatea lor caracteristică și cu modestia lor deosebită, reușind să dea colorit românesc negoțului brâilean au fost Români ardeleni» (pg. 30). Ce erau însă acești ardeleni? Erau mocani din Tara Bârsei și din părțile Sibillor.

Alături de astfel de studii istorice, inginerul Demetriad ne dă studii documentate asupra activității de azi a portului Brăila.

PROVINCIE ȘI CAPITALĂ. — În același număr (1935) al revistei, d. M. Sebastian, brâilean de origine, prezintă pe două pagini *Brăila ca meridian al unei noi Români*. În micul popor al regionaliștilor, d-l M. S. ar voi, cu moștenirea sa temperamentală să ocupe locul cel mai înaintat. Nimeni nu cred că și-l va disputa. Și iată de ce: Unii am susținut regiunea din dorința de a opune furiei centraliste bogățile vii ale Tării, alții au apărat-o din dragoste concretă pentru ea. Nici unii n'am avut ambiația să decapităm Tara. D. M. S. se pare a avea această îndrăzneală. «Capitala — pentru dânsul — e un district politic strein și de spiritul și de structura statului român. E o pre-judecată pașoptistă...». Și mai jos, vorbind de lipsa de prestigiu a Bucureștilor: «...se caută remedii». Înutil. Viciul prim și profund al Bucureștilor e de ordin spiritual: orașul acesta a fost desemnat să împlinească o funcție pe care viața socială românească nu o cunoaște și nu o asimilează. Asta e tot. În București sau la Brașov, în Basarabia sau în Bucovina sau ori unde altăre, Capitala României este un oraș din capul locului sacrificat. E o categorie urbană neexpresivă și necreatoare, pentru simplul și hotărîtorul motiv că nu face parte din istoria Tării». Dimpotrivă «singura categorie

autentică, pe care para poate compta e provincia» (pg. 31).

Ne scuzăm pentru lungimea citatului. Am vrut să redăm un model de gândire «personală», onoarea spre care năzuiesc tinerii generației de scriitori. D-l S. e tot atât de riguros logician pe cât este de informat istoric. De astăzi nu ne indoim. Ne indoim însă că s-ar mai putea vorbi de provincie din momentul în care Capitala s-ar găsi înălțată. Căci una se definește prin opozitie cu cealaltă : provincia prin ceeaace nu este capitală, capitala prin ceeaace nu este provincie. Și iarăși, capitala și provincia se cheamă logic și se întregesc una pe alta. Nu există una fără cealaltă. A voi atunci desființarea capitalei însemnează a voi în acelaș timp și desființarea provinciei ca provincie, ca sună de realități regionale dependente în unitatea Țării. O singură poziție rămâne atunci consecventă : A propune o Românie fără Capitală, e tot una cu a dori desfacere Țării într-o seamă de autonomii locale, cercuri geografice și sociale neatârnate, (cari vor avea însă și ele — horibile dictu ! — centrele lor).

La aceasta însă istoria pare a se opune. Ea a mers în celălalt sens. Ea ne-a ridicat dela cnezate și voevodate spre Principate și Regat. Ea e totă un proces de neîncetată integrare în care am sporit politic și sufletește. Câmpulungul, Curtea de Argeș, Târgoviște, pe de-o parte, Suceava și Iași, pe de alta, locuri slinte pe unde n'au putut trece pașii d-lui S., sunt semnele materiale, după vremuri, ale vieții unitare a unor state românești. Bucureștiul le urmează în nouă stat regal. D-l S. e însă prea aproape de el ca să-l distingă funcțiunea istorică.

Căci o asemenea funcțiune există. Capitală, oriunde — în București sau în alt oraș — înfățișează material unitatea Țării. E locul ce ieșe firesc, din întreținerea linilor de viață ale societății naționale, centrul care aspiră energiile difuze ale neamului, pentru a le exprima, înălțându-le, în făptura lor cea mai generală și mai omenească. Astfel, însemnatatea sa în formarea spiritului național e mare. Ea e mai mult decât chezașa, factorul activ al unității

culturii naționale, nu în baza sa, care revine omogeneității noastre etnice, ci în partea sa de spor, de creștere neîncetată. Ea se hrănește mereu din bogăția și diversitatea provinciilor, care trebuie menținute vii, ca și din istoria sa particulară — dar substanța acestora o impingește, unifică tendințele și largeste acceptările.

Poitic ea înfățișează unitatea de putere a neamului. În ea se strâng privegherile unității naționale; e locul de întâlnire al tuturor intereselor generale, crescând în însemnatate și în putere necesară cu cât aceste interese veghează deosebiri regionale mai numeroase și mai adâncite. Căci respirația firească a unei țări cere, alături de libertățile regionale, și într-o măsură egală extinderii acestor libertăți, o autoritate centrală și strălucirea radiantă a unui mănușchiu de principii cardinale, înăuntrul hotărelor. Fără acestea din urmă, cele dintâi devin anarhice și fărăimișeză puterea de faptă și de gând a Țării.

Capitala este dar, locul acelora. Pentru funcțiunile sale ea își poate uneori alege sedii deosebite. Capitala culturală nu se suprapune întotdeauna cu capitala politică sau cu cea economică (Geneva-Berna-Zürich). Obicinuit ele se întâlnesc însă în acelaș oraș, pe care il ridică în strălucire și în conștiință sa istorică. Dar schimbările de forțe din țară o pot duce în altă parte (Petrograd-Moscova : Constantinopol-Ankara). Ea rămâne să meargă mereu cu viața țării, niciodată să o ducă pe aceasta după ea.

Când astfel sunt poruncile esențiale ale Capitalei e drept să recunoaștem că, prin greșala oamenilor și a instituțiunilor, Bucureștiul le-au împlinit foarte puțin. Aceasta este rațiunea invitațiilor ce i-am adus întotdeauna. Dar invitați București nu pentru că sunt capitală — acesteia am voi să-i deschidem orizonturi mult mai îndrăznețe — ci pentru că sunt așa cum sunt astăzi: azilul gândului strein (și al oamenilor atinși de el) și centrul despotic ce impune pe diversitatea țărilor românești o putere națională penetrată-potrivnică istoriei sociale pământene.

Ei sunt prin aceasta și cea mai bună școală de ostentație și superficialitate, ale cărei inde-

partate înfrâuriri le surprindem până în paginile decente ale revistelor regionale.

Revenim astfel la ideile d-lui S. și la dorința lui de «nihil» etrupsul României... pe un ax de autenticitate istorică. Ax de autenticitate istorică sau cruce de răstignire, ar fi să ne întrebăm. Dar, împreună cu cronică literară a d-lui Șt. M. Enescu (același nr.), articolul d-lui Sebastian formează partea veselă a revistei, care destinde după paginile mai severe de doctrină, istorie și în așteptarea celor de statistică.

Ion I. Ionică

CĂRȚI ȘI REVISTE

Această rubrică nu înregistrează decât cărțile și revistele trimise la Redacție pentru schimb sau dări de seamă.

IULIAN VESPER: Poeme de Nord. (Bucovina), București 1937). Cu acest volum tânărul poet bucovinean face, după părerea noastră, pasul definitiv spre consacratie. O privire mai atentă a nouii sale recolte o socotim necesară.

INSEMNARI SOCIOLOGICE Dir. Traian Brăileanu, Cernăuți, Anul II, nr. 11 (Februarie 1937) cuprinde: Ion Turcan: *Ion Moja și Vasile Marin, în lumina scrisului și faptele lor*; Leon Topa: *Din Sociologia italiană; Reviste*; Claudiu Ușatiuc: *Mișcarea culturală de la Ungureni. Cărți, reviste*. Din studiul documentat și bine scris al cd-lui Ion Turcan, scoatem caracteristica scrisului lui Moja și Marin, care trebuie să fie a oricărui condei legionar: «Ei n-au făcut, prin scrisul lor, decât să explice și să dea contururi logice fenomenului legionar — mai pe măsură ce se desvoltă. N'au anticipat nimic, pentru că nu voiau ca prin speculațiuni teoretice să producă confuzii și să devieze spiritual legionar dela linia lui normală de scurgere».

DIE GEISTIGE UND WIRTSCHAFTLICHEN ALTARKIE OSTEUROPAS — conferință de Profesorul Mihail Manoilescu la cîteva Universități din Germania, și apărută în *Europäische Revue* pe Decembrie 1936. Autorul a căutat să arate publicului german incer-

cările de descătușare ale României față de Apus, atât în latura politică cât și în cea economică. Aceste încercări le vede Prof. Manoilescu pe de o parte în străduință — a d-sale Indoeosebi — de a intemeia aici la noi o economie politică din punctul de vedere al structurii vieții noastre economice, iar pe de alta în mările reforme social economice: expropriația agrară și conversiunea datorilor.

In străduință noastră de emancipare, Germania a fost pentru noi întotdeauna un imbold. Ea nu ne-a spus niciodată, cum ne-a făcut Franța, «făți ca mine!» ci «făți voi înșivă!». În felul acesta, cultura germană rămânea în afară de spiritul «capusean» al căruia proces l-a facut Prof. M. în fața publicului german.

DAS JUNGE RUMÄNIEN — articolul unui Tânăr german, care ne-a vizitat vara trecută într-o călătorie de studii, apărut în *Berliner Tageblatt* dela 9 Februarie 1937, cu juste și temeinice caracterizări asupra tineretului român de azi și îndeosebi asupra mișcării legionare. Cităm: «Însenătatea ei nu stă atât în număr cât mai cu seamă în autoritatea necondiționată a Conducerii și în disciplina membrilor. Prin aceasta ea a introdus în viața politică a României o trăsătură nouă, aspră găsindu-și imitatori. Afară de aceasta, ea este și expresia unei «mișcări a tineretului», care, oricătre temeuri sociale ar avea, își are rădăcinile în spiritual, în naționalitatea către o inoare din adâncurile neamului, a sufletului românesc».

LIBERTATEA apare mai departe prin străduință neobosită a întemeitorului ei. Pr. Prot. Ion Moja și sub aceeași direcție spirituală a marelui său fiu, eroul dela Majadahonda. E o sacră datorie pentru noi toți, ucenicii lui Moja, de a ne împărtăși mai departe din duhul Libertății lui. Ea nu poate lipsi din biblioteca nici unui cetitor legionar.

CARTEA LUI VASILE MARIN. Va apărea în curând cuprinzând articolele de idei ale ma-reului luptător. Slova lui va veni acum din nou între noi spre a ne învăța credința și tăria care l-au călăuzit întotdeauna pe el, până la jertfa din urmă.

BUNA VESTIRE, condusă de cei doi ziaristi de mare reputație, Dragoș Protopopescu și Toma Vladescu, împlineste o lipsă ce, dela suprimarea Cuvântului, se făcea tot mereu mai simțită. Redacția se completează prin ziaristi și luptători de talent, îndeajuns de cunoscuți ceteritorilor naționaliști, ca Nicolae Bogdan, M. Polihroniade, Victor Ion Voien, Valeriu Cărdău, Gh. Stoenescu și alții. Prejuim pe deasupra colaborarea Profesorului Mihail Manoilescu, al cărui aport în lupta națională devine tot mai prețios.

PREDANIA — revistă de critică teologică — nu aduce critică în înțelesul obișnuit ci în cel adeverat: arătând deopotrivă calea dreptei învățături a Bisericii. În nr. 3, reținem definiția misticismului după Profesorul Nae Ionescu: «Putința omului de aci, de a pătrunde dincolo în chiar această viață, constituie experiența mistică a fiecărui din noi. Pătrunderea vieții de dincolo în viața de aci, prezența ei în fiecare moment al istoriei, constituie înțelegerea mistică a existenții».

Adevărat și ortodox este cuvântul Părintelui Grigorie Cristescu: *Inapoi la Biserică, nu la Biblie!*

Elocvent material pentru definiția ortodoxă a ecumenicității aduce G. Racoveanu. Din el se vede că cel care au propus la Atena convocarea unui «sinod ecumenic» nu mai știu istorie și nu mai înțeleg teologie. Colaborarea obișnuită, de specialist în muzică bisericească a Părintelui I. D. Petrescu.

Insemnări cu duh și adevăr.

S'AU MAI PRIMIT LA REDACTIE

CARTI: Nicolae N. Petra: *Băncile Românești din Ardeal și Banat*, Sibiu, 1936; I. M. Nestor: *Dagnosticarea inteligenții copiilor între 9 și 14 ani* (testul Kuhlmann-Andersen) Buc. 1937; Pompiliu Preca: *Scurtă expunere a filosofiei lui V. Conta*, Buc. 1937; Anton Balotă:

Mihai Viteazul după P. P. Panaitescu, Buc. 1936; I. C. Cazan: *Texte de folclor medical*, extras din «Cercetări literare» II, 1936; Nicóleta Bâncilou: *Versuri*, Craiova 1937.

REVISTE: Orientari (Moinești-Băcău) Februarie 1937; Tara Bârsei (Brașov) Martie-Aprilie 1937; Revue de Transilvanie tome III, nr. 1, (1936); Raze de lumină (Buc.) Aprilie-Iunie 1936; Blajul (Blaj) Iunie-Oct. 1936; Lumea Nouă (Manoilescu) Februarie-Martie 1937; Plajuri Săcelene (Satulung-Brașov) Februarie-Martie 1937; Pagini literare (Turda) Februarie-Martie 1937; Școala Tânărului (Buc.), anul I, nr. 1, dir. Ap. D. Culianu.

DE LA REDACTIE

Ne vine la Redacție material din afară. În deosebi poezie. Ne bucură atenția ce ni se arată. Dar să ni se dea însă voe să răspundem întâi cu o rugămintă.

Rândulala nu este, se înțelege, un cerc închis, în ce privește oamenii. Dimpotrivă. Ea are însă un spirit al ei și o finură proprie, de căci trebuie să fiină seamă oricine urez să lucreze în cadrul ei.

Și spiritul acesta nu trebuie căutat neșăpat în cuvinte de o anumită culoare și sonoritate, ci în cuprinsul ideilor și nivelul exprimării, pe care ne străduim noi înginer a-l înălța cât mai sus, ducându-l cât mai aproape de firescul și frumusețea limbii românești.

Pozibilele ce ne-au sosit până acum sunt în spiritul Rândușelui numai în primul înțeles. De aceea rugăm prietenest și camaraderește pe autorii lor să nu se supere că nu le putem publica. Le recomandăm să încearcă a obține mai mult.

Să nu uite nimeni, în orice chip ar lucra, că sfârșarea mereu mai încordată este singura căde de a ne depăși pe noi însine.

Iar depășirea aceasta ne-o cer astăzi chemările vremii mai stăruitor ca oricând.

Dinu Buzdugan